

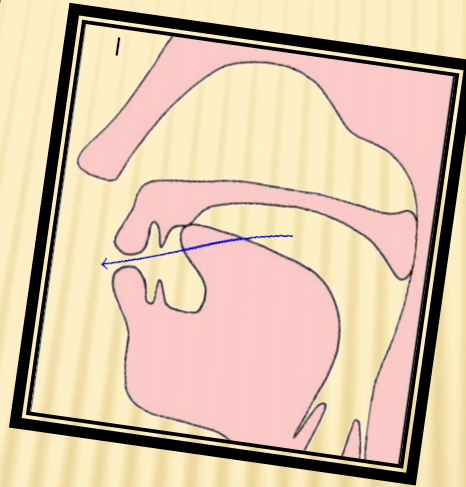
Данілавічюте Єляна

к.п.н., завідувач лабораторії логопедії ІСП НАПН України,
доцент кафедри спеціальної психології, корекційної та інклюзивної
освіти Інституту Людини Університету ім. Б.Грінченко

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ДИЗАРТРІЙ

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МОДУЛЮ 1

▣ **Лекція 1. *Анатомо-фізіологічні та психофізіологічні основи мовлення***

- ▣ Акт мовлення – узгоджена робота системи органів (центральна та периферична частини мовленнєвого апарату). Онтогенез мовлення у контексті психомоторного розвитку організму дитини.

**1. АКТ МОВЛЕННЯ – УЗГОДЖЕНА
РОБОТА СИСТЕМИ ОРГАНІВ
(ЦЕНТРАЛЬНА ТА ПЕРИФЕРИЧНА
ЧАСТИНИ МОВЛЕННЄВОГО АПАРАТУ)**

ЩО ТАКЕ МОВЛЕННЯ?

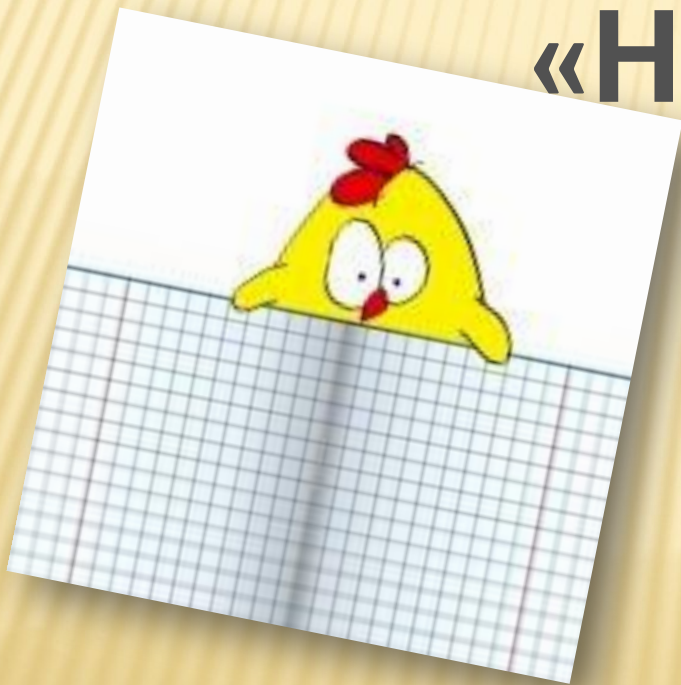

ЩО ТАКЕ МОВЛЕННЯ З ТОЧКИ ЗОРУ
ПЕРЕСІЧНОГО ГРОМАДЯНИНА?

“Дай”, «мама», «тато»,

«так»,

«Н---і-і»...

ЩО ТАКЕ МОВЛЕННЯ?

Мовлення – одна з найбільш складно організованих психічних функцій

(І. Смірнова)

Об'ємність

Наявність органів,
готових
до продукування
мовлення

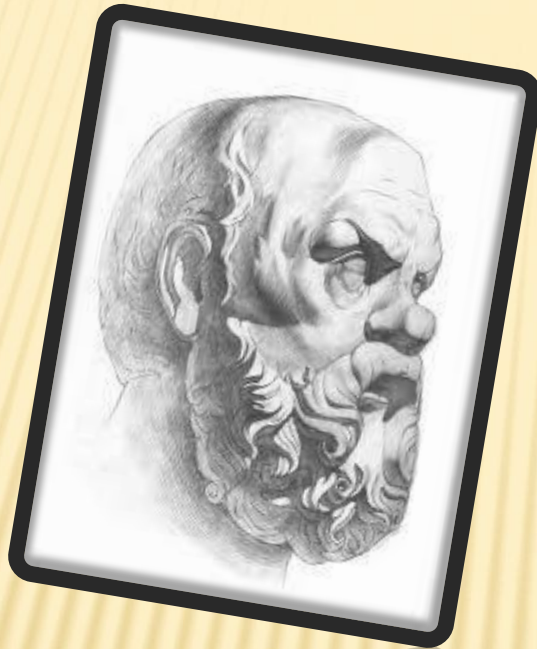

Багатогранність

Тісний зв'язок із
психічними процесами
(пізнавальними,
емоційними,
вольовими)

«Заговори, щоб я тебе побачив»

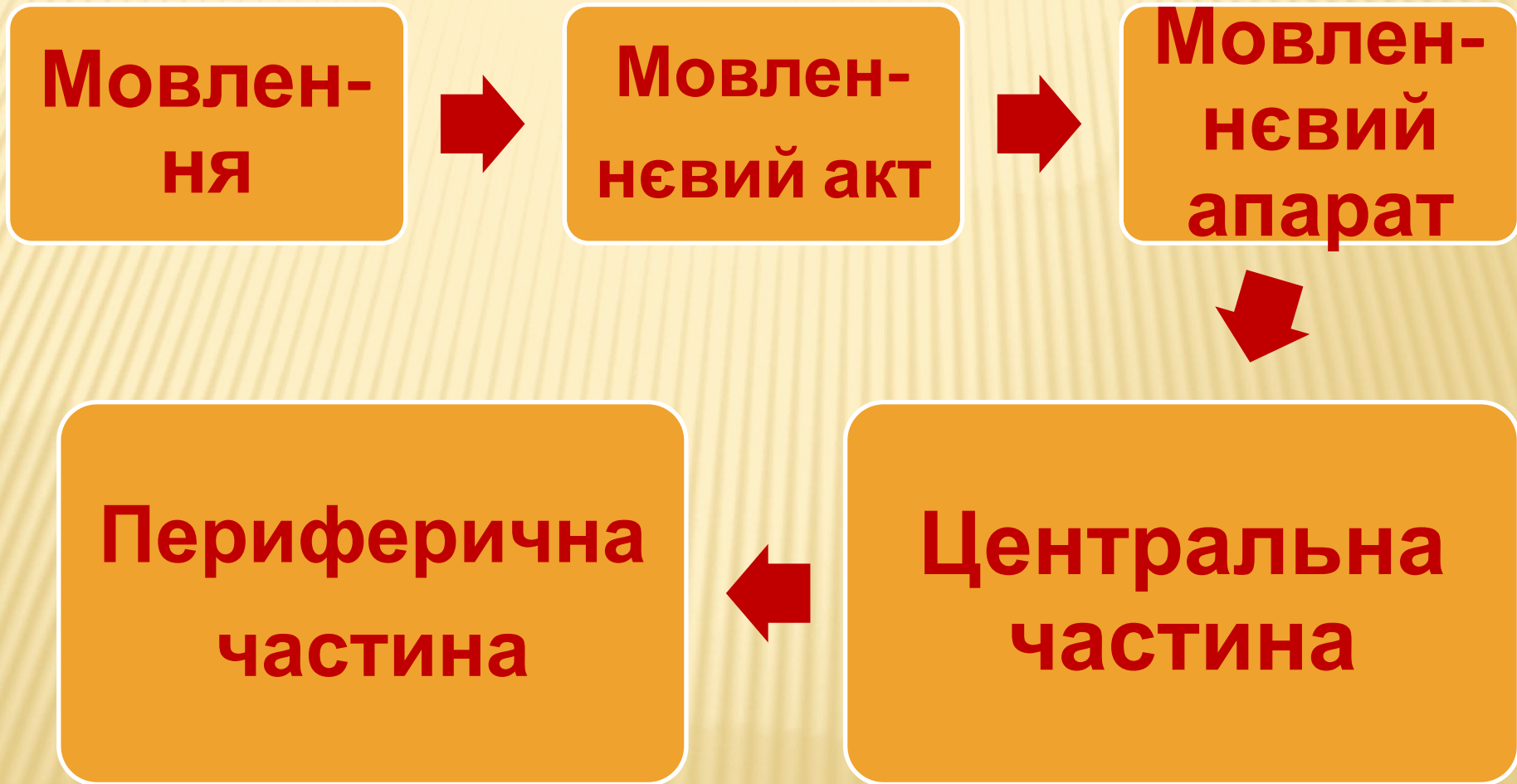
Сократ

МОВЛЕННЄВА ПОВЕДІНКА – РЕЗУЛЬТАТ УСІХ
ВИЩЕПЕРЕЛІЧЕНИХ СКЛАДОВИХ

ЯК СТАЄ МОЖЛИВИМ МОВЛЕННЯ?

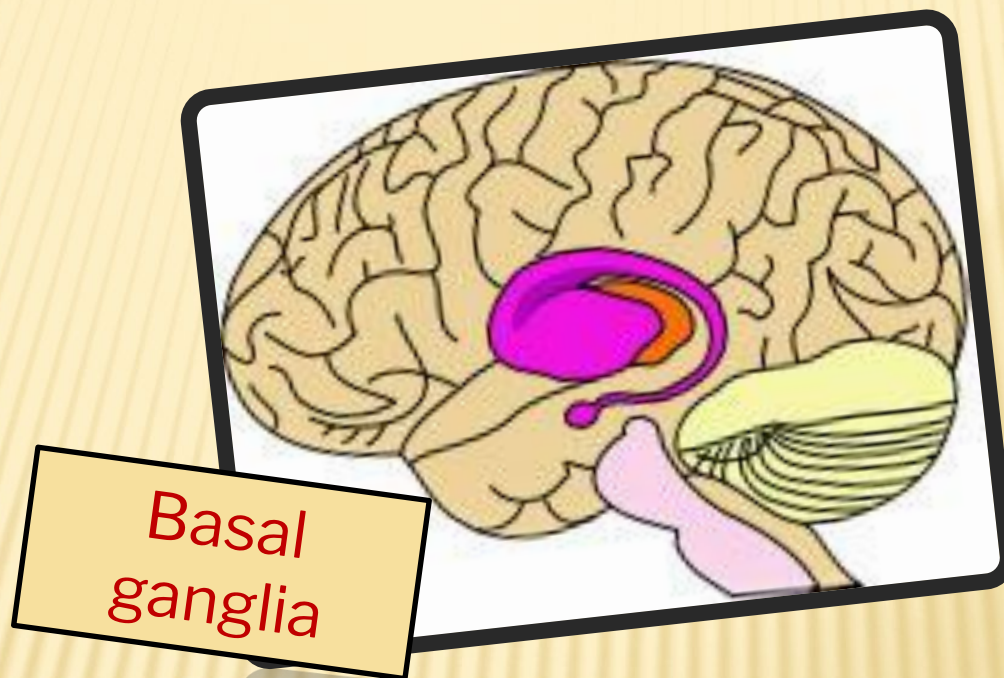

ЦЕНТРАЛЬНА ЧАСТИНА – СТРУКТУРИ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ

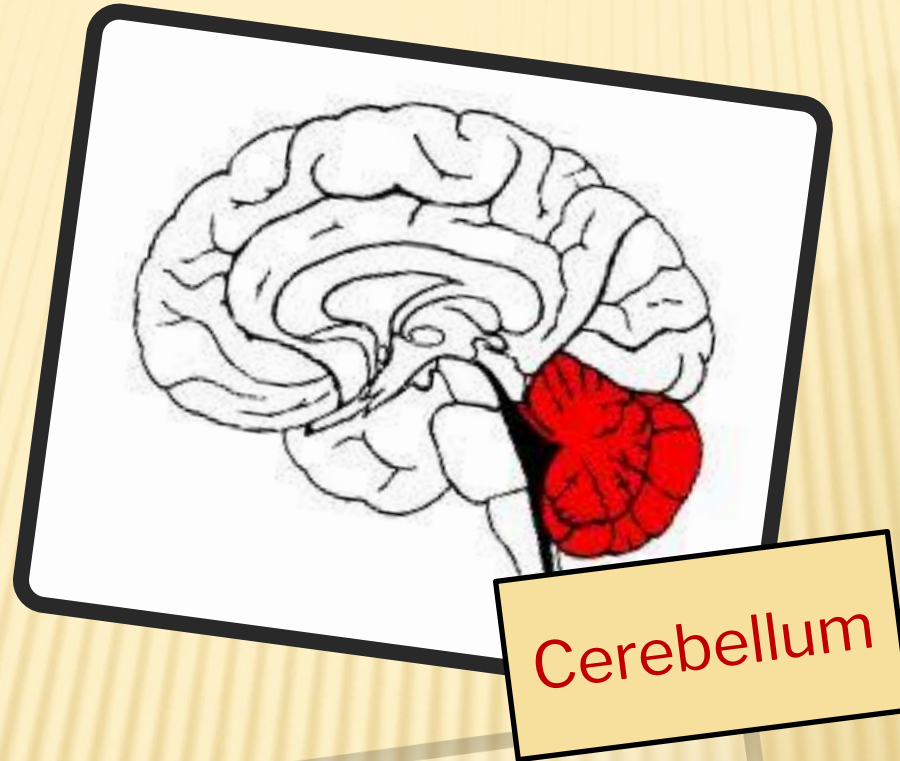
МОВЛЕННЄВІ ЗОНИ
КОРИ ГОЛОВНОГО
МОЗКУ

ЦЕНТРАЛЬНА ЧАСТИНА – ПІДКОРКОВІ ВУЗЛИ

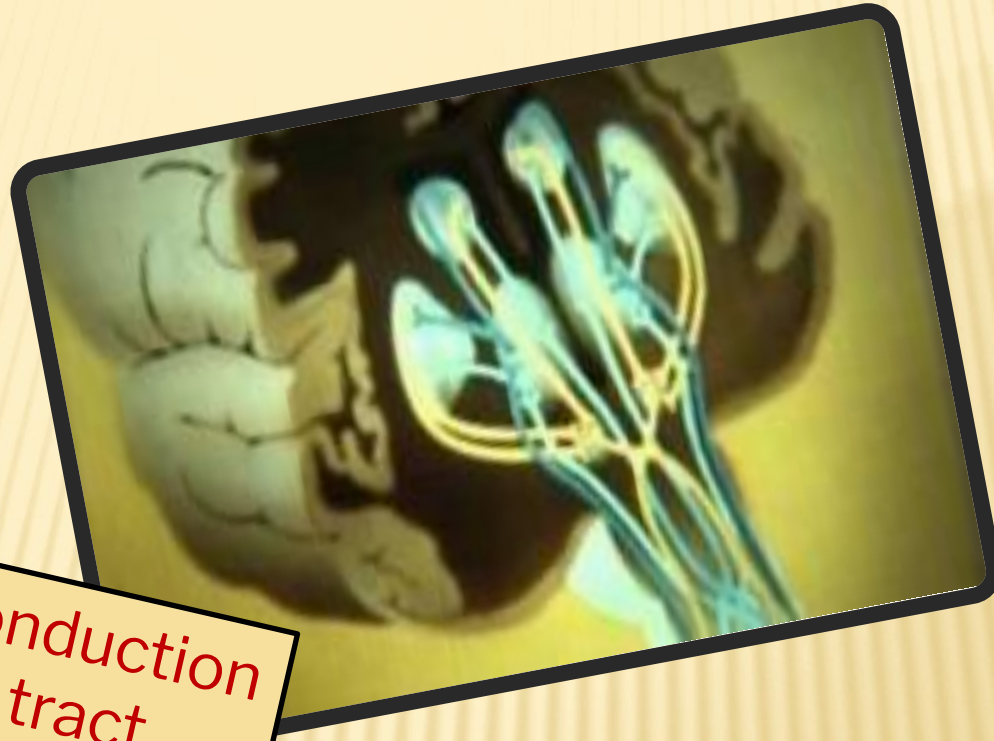
**Темп,
ритм,
виразність**

ЦЕНТРАЛЬНА ЧАСТИНА – МОЗОЧОК

**Координація рухів,
регуляція
рівноваги,
м'язового тонусу**

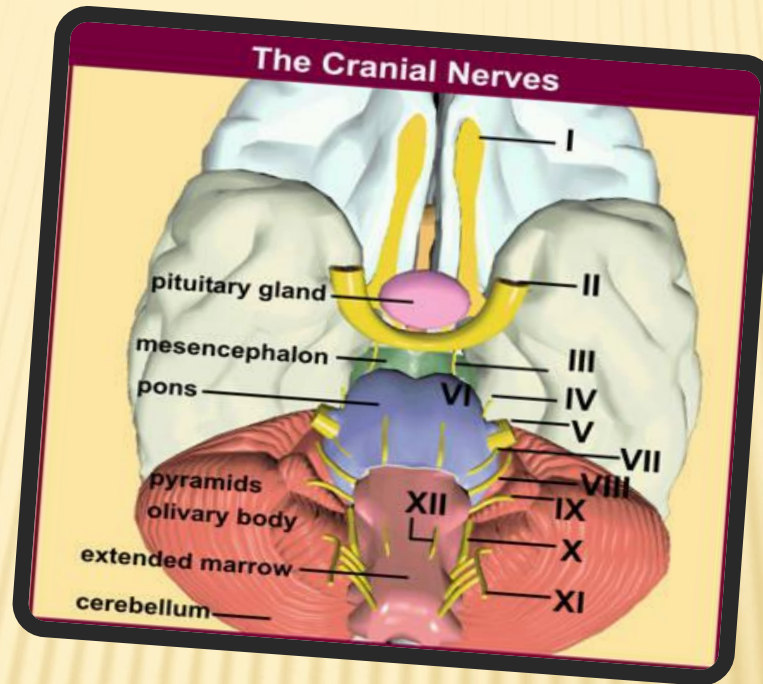
ЦЕНТРАЛЬНА ЧАСТИНА – ПРОВІДНИКОВІ ШЛЯХИ

Conduction tract

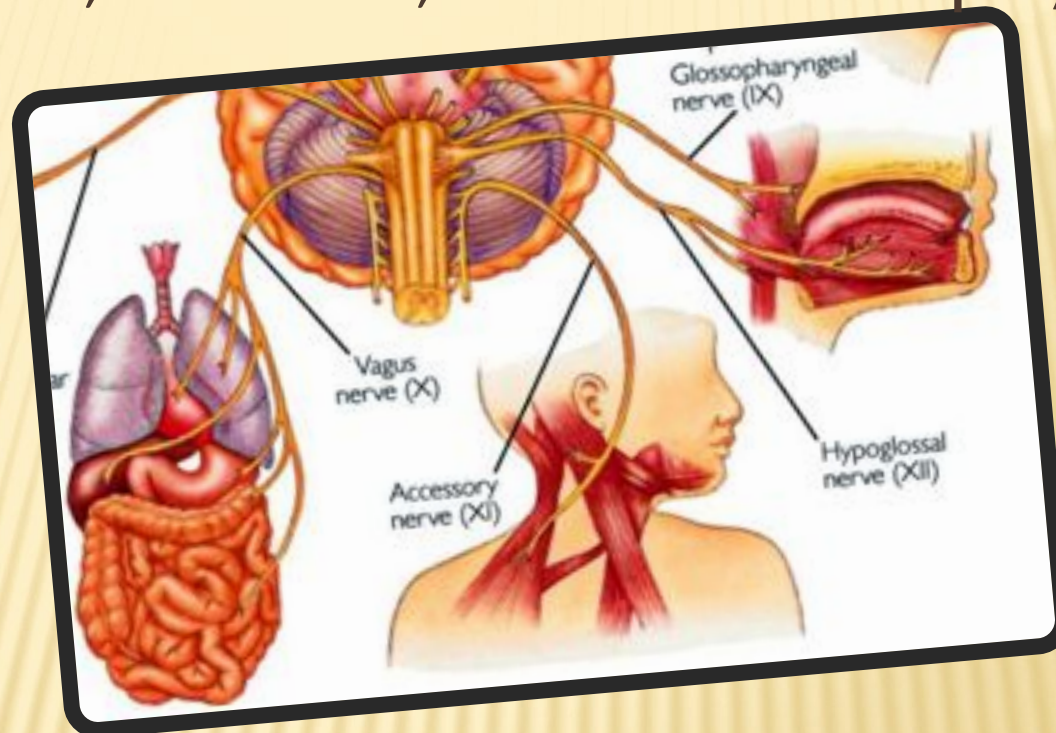
**Ланцюги нейронів
для
передачі нервових
імпульсів**

ЦЕНТРАЛЬНА ЧАСТИНА – ЯДРА СТВОЛУ ГОЛОВНОГО МОЗКУ

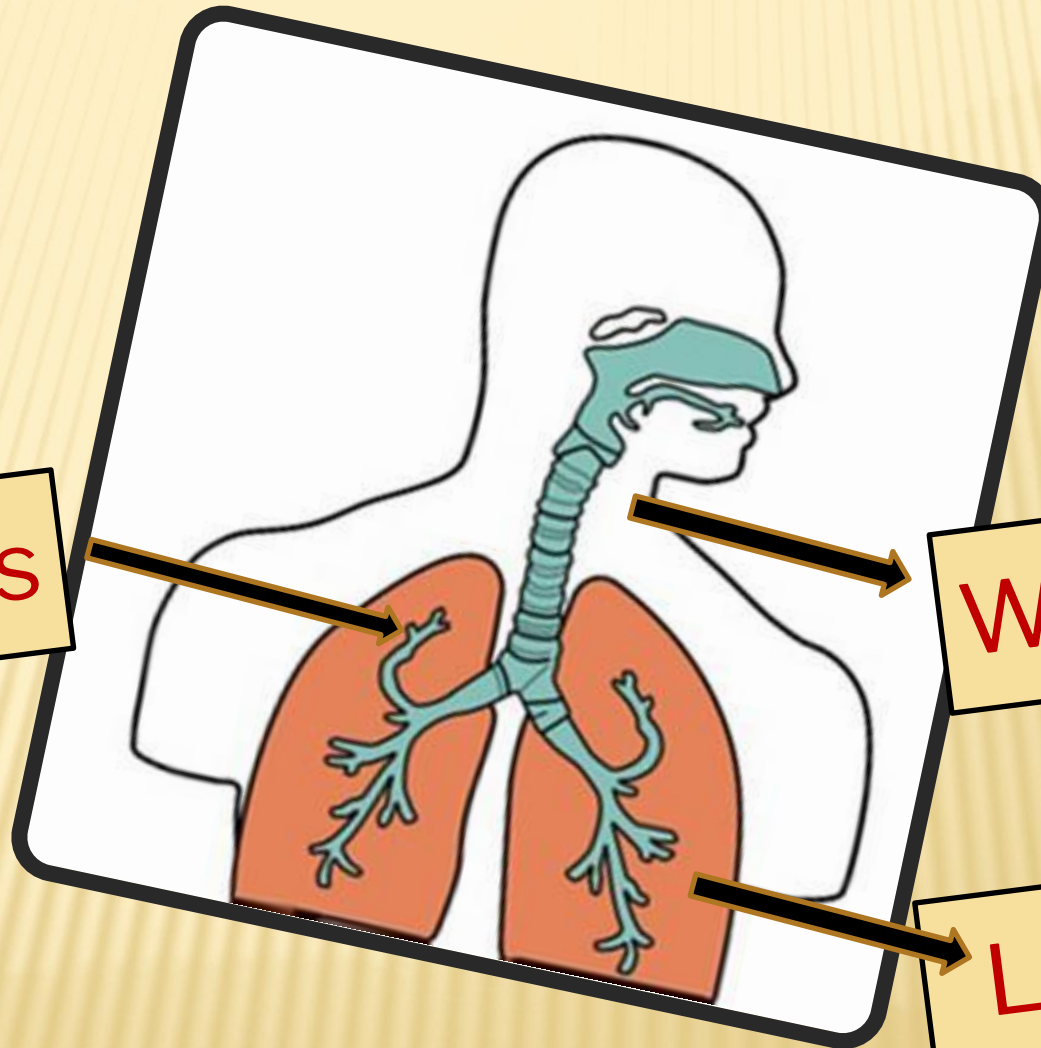
**Згуртування клітин,
з яких беруть
початок
черепно-мозкові**

ЦЕНТРАЛЬНА ЧАСТИНА – НЕРВИ (ДИХАННЯ, ГОЛОС, АРТИКУЛЯЦІЯ)

**Сукупність рухів
та положень органів
мовлення**

ПЕРИФЕРИЧНА ЧАСТИНА – ДИХАЛЬНИЙ ВІДДІЛ

Bronchus

Weasand

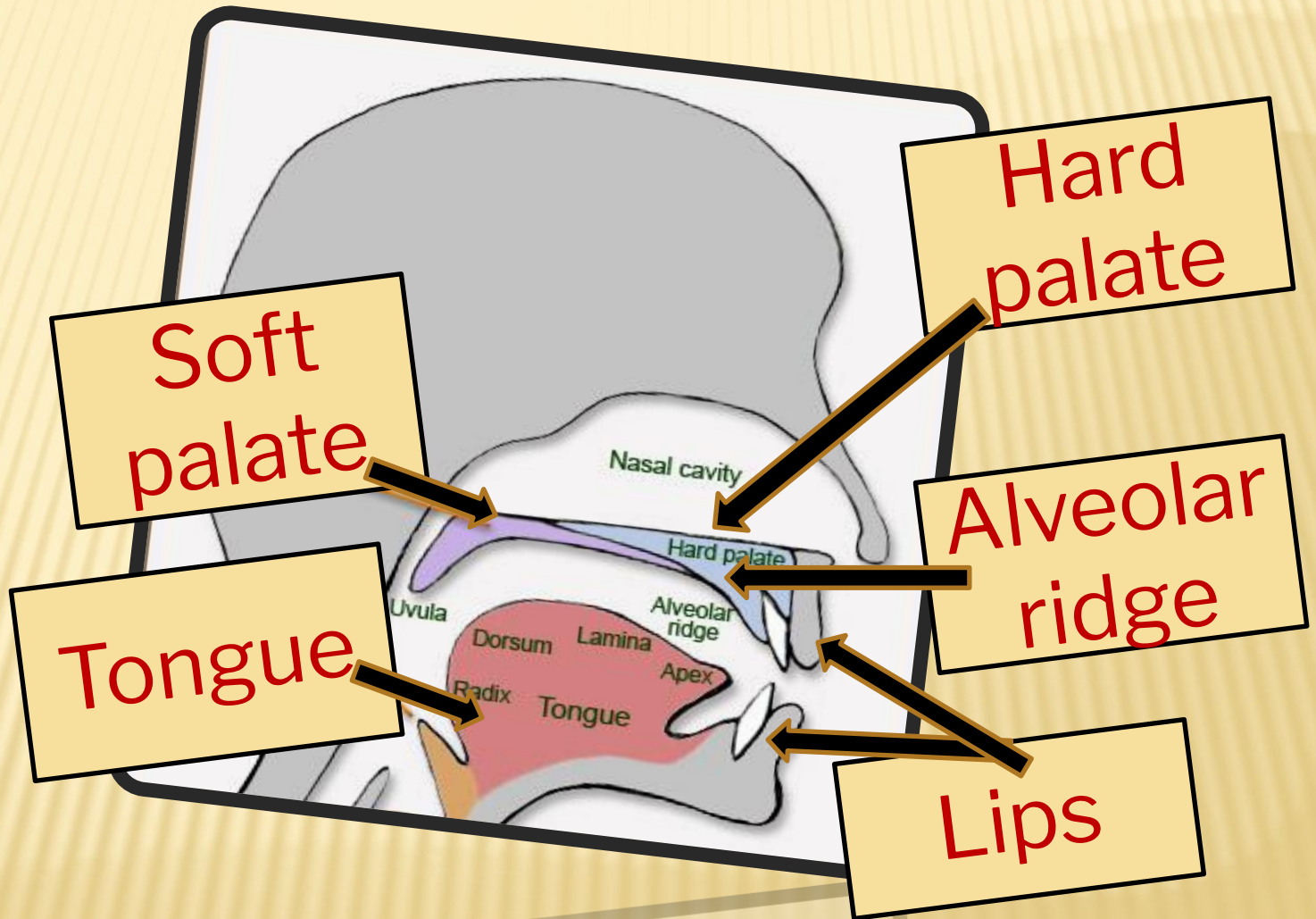
Lungs

ПЕРИФЕРИЧНА ЧАСТИНА – ГОЛОСОВИЙ ВІДДІЛ

ПЕРИФЕРИЧНА ЧАСТИНА – АРТИКУЛЯЦІЙНИЙ ВІДДІЛ

---

2. ОНТОГЕНЕЗ МОВЛЕННЯ У КОНТЕКСТІ ПСИХОМОТОРНОГО РОЗВИТКУ ОРГАНІЗМУ ДИТИНИ

ТРЕНУВАННЯ ВІДДІЛІВ МОВЛЕННЄВОГО АПАРАТУ

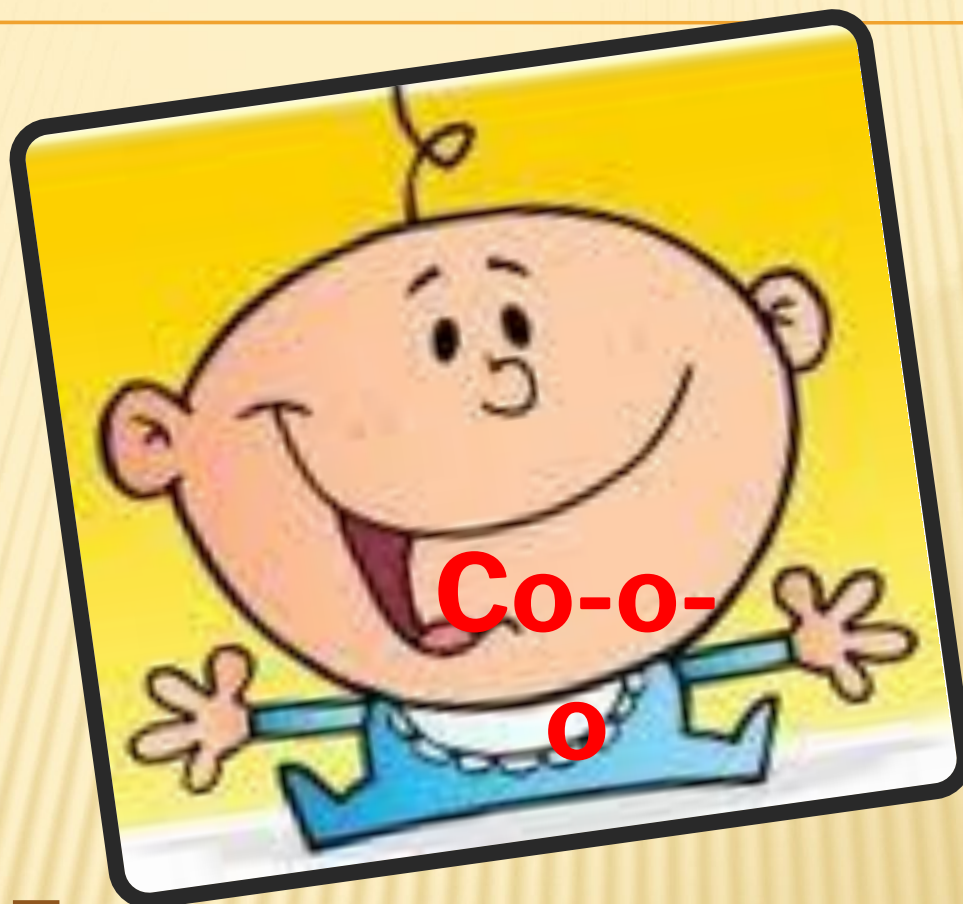
РОЗВИТОК СЛУХОВОГО СПРИЙМАННЯ

**Реакції зосередження (4-5 тиждень),
посмішка (5-8 тиждень), сміх (9-12
тиждень)**

РОЗВИТОК ГУЛІННЯ

Гукання з подовженими
голосними звуками (2-3
місяць)

РОЗВИТОК ЛЕПЕТУ

**Відповідь
на
звернення
дорослого**

**Супровід дій
з іграшками
та
предметами**

**Звуко- та
складовиробництво,
що нагадує слова (5-6
місяць)**

ІНТЕРЕС ДО РОЗГЛЯДУВАННЯ КАРТИНОК

**Розвиток
зорових
функцій
та операцій**

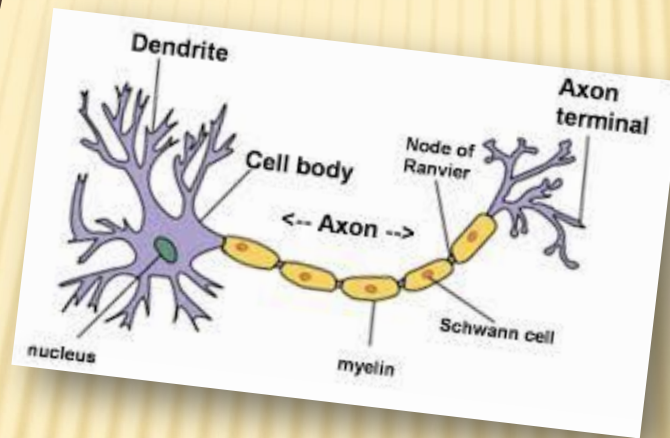

**Називання за
допомогою
лепетно
вимовлюваних
слів
(8-10 слів до
року)**

**Розвиток розуміння
зверненого мовлення,
вдосконалення власного
мовлення**

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МОДУЛЮ

□ Лекція 2. *Нейродинаміка як основа розвитку загальної та мовленнєвої моторики*

- Взаємозв'язок загальної та мовленнєвої моторики в умовах звичайного та порушеного розвитку (модель ДЦП): уявлення про специфіку порушень опорно-рухового апарату та мовлення. Роль пластичності та компенсації у розвитку організму дитини (модель ДЦП). Нейродинаміка та умови створення позитивних нейродинамічних змін (модель ДЦП) як основи компенсації.

---

1. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗАГАЛЬНОЇ ТА
МОВЛЕННЄВОЇ МОТОРИКИ В УМОВАХ
ЗВИЧАЙНОГО ТА ПОРУШЕНОГО
РОЗВИТКУ (МОДЕЛЬ ДЦП): УЯВЛЕННЯ
ПРО СПЕЦИФІКУ ПОРУШЕНЬ ОПОРНО-
РУХОВОГО АПАРАТУ ТА МОВЛЕННЯ

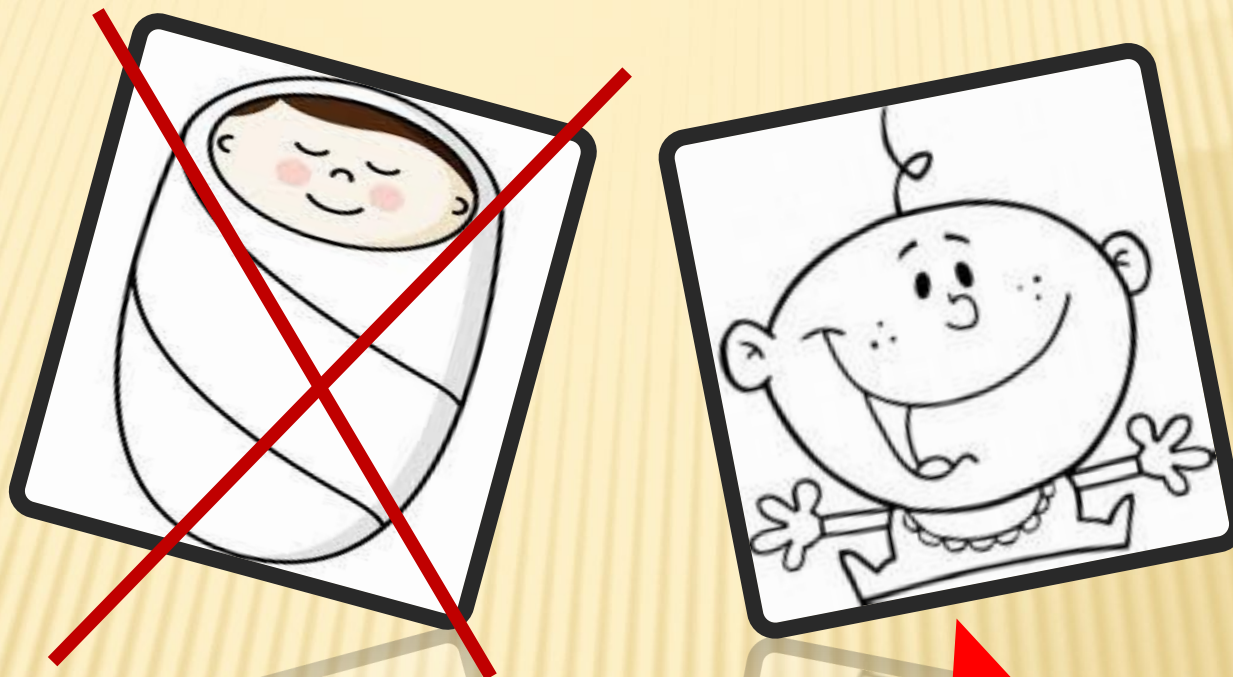
ЖЕСТИ- ПЕРША ФОРМА СПІЛКУВАННЯ

**«Ніщо не надає стільки
виразності та життя, як жести,
рухи рук,
особливо під час душевних
хвилювань...»**

Б. Персіп

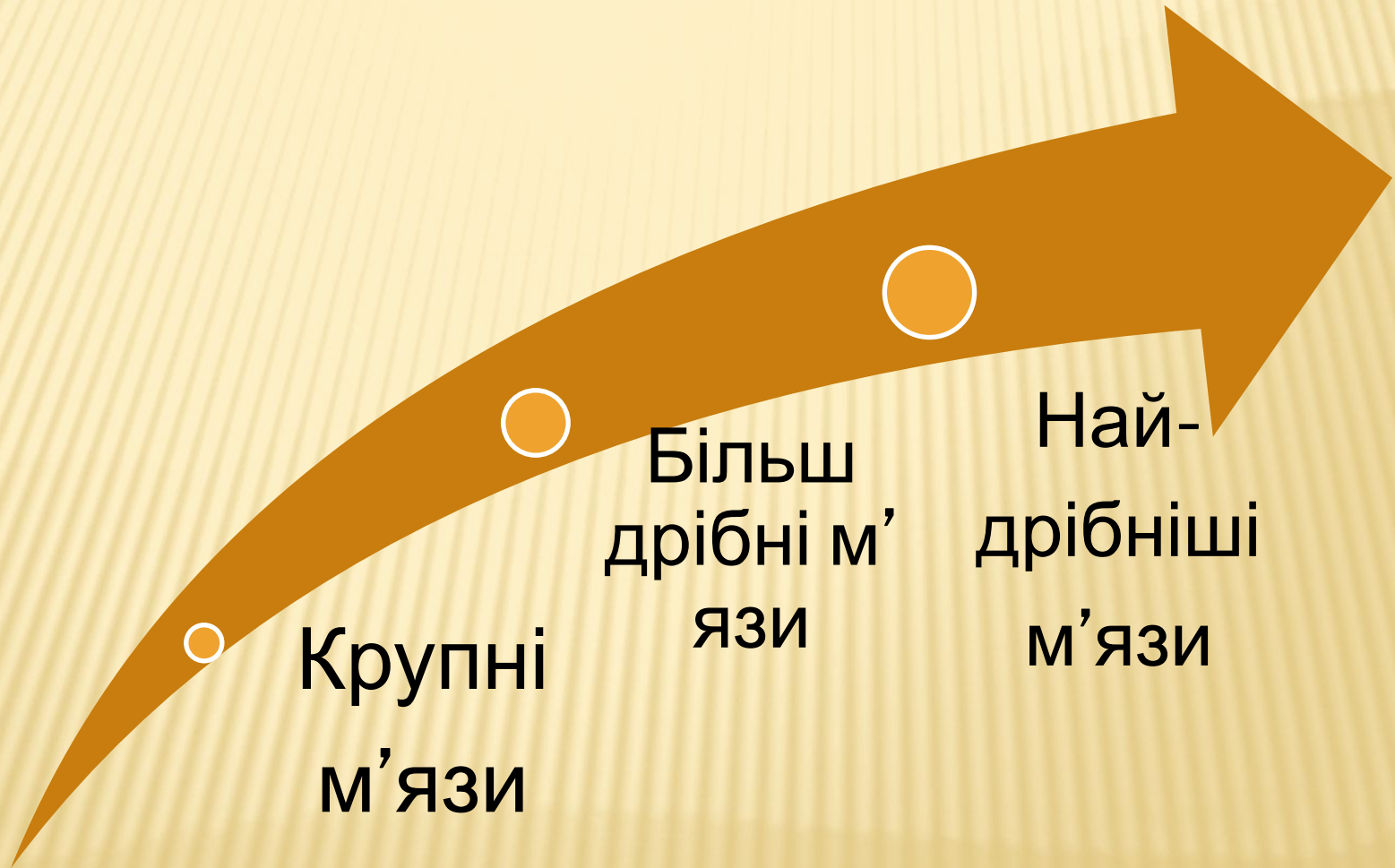
РОЗВИТОК РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ

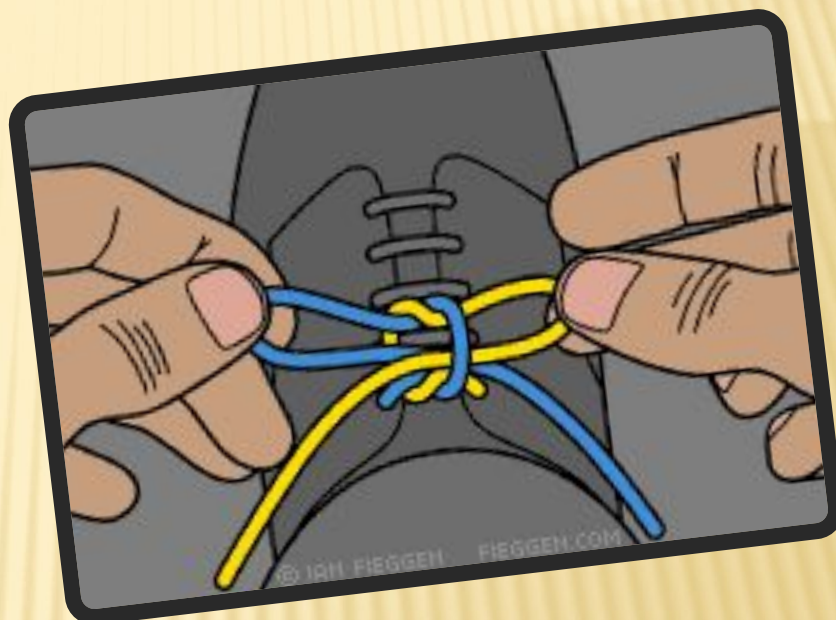
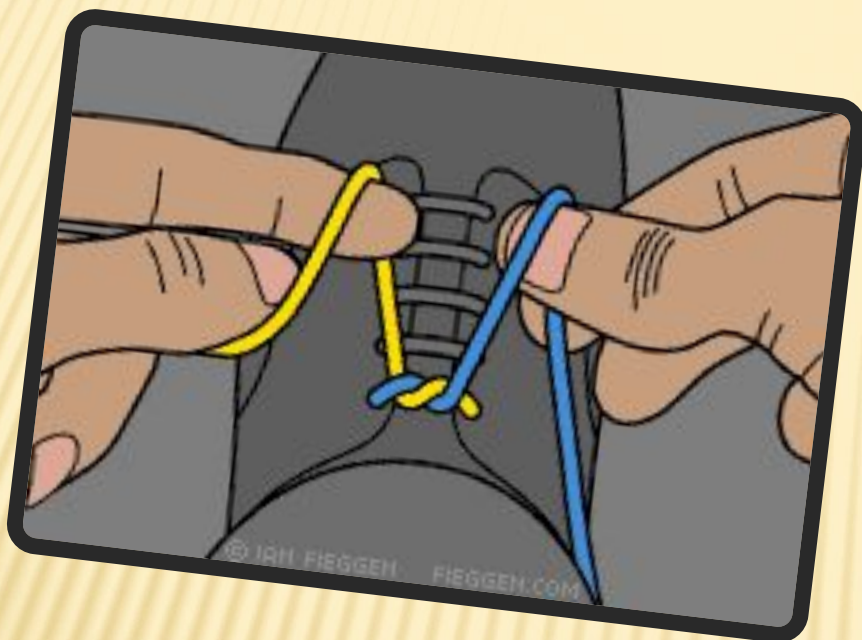
Жест
и

Перш
і
СЛОВ

ПОСЛІДОВНІСТЬ ВКЛЮЧЕННЯ М'ЯЗІВ

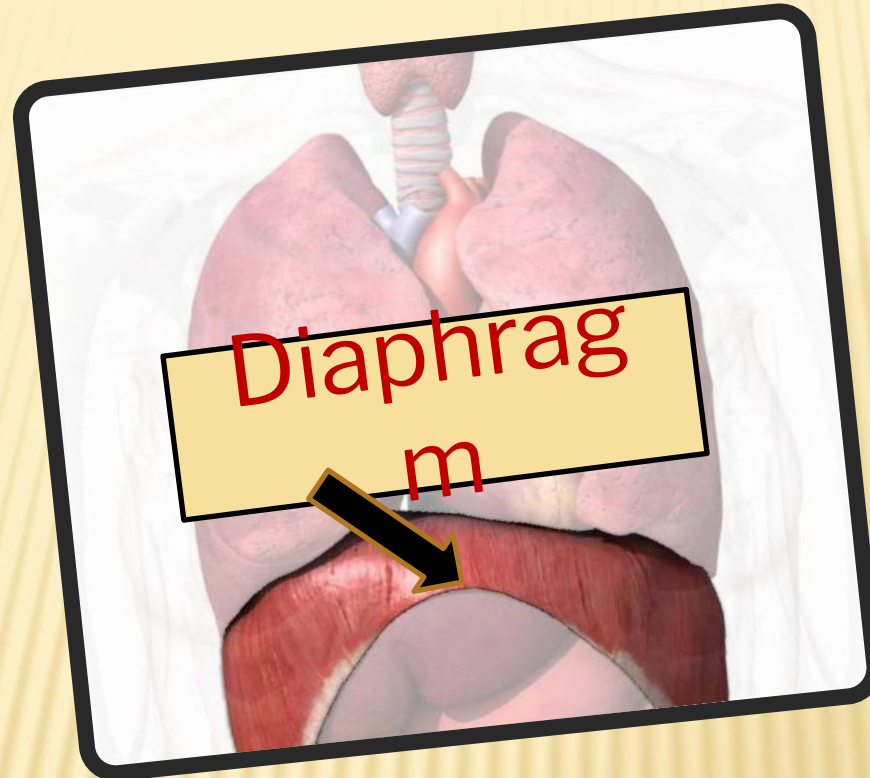
ПОСЛІДОВНІСТЬ ВКЛЮЧЕННЯ М'ЯЗІВ

М'язи плечового поясу

М'язи грудної клітини

МЕХАНІЗМ МОВОВИРОБНИЦТВА

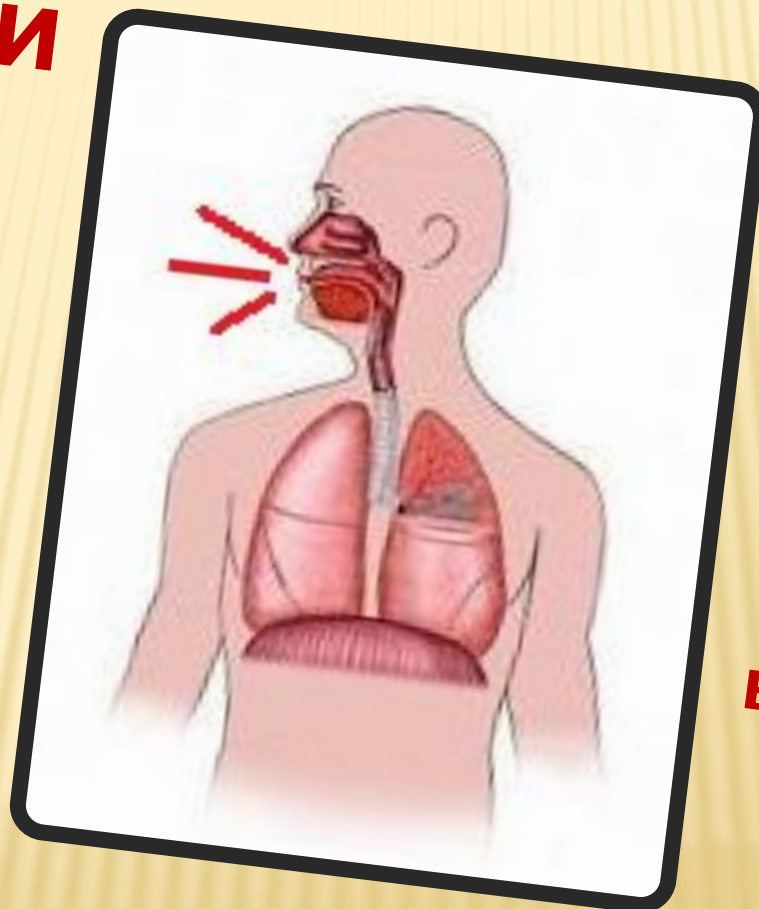

**Сильні товчки
діафрагми**

УТВОРЕННЯ МОВЛЕННЯ

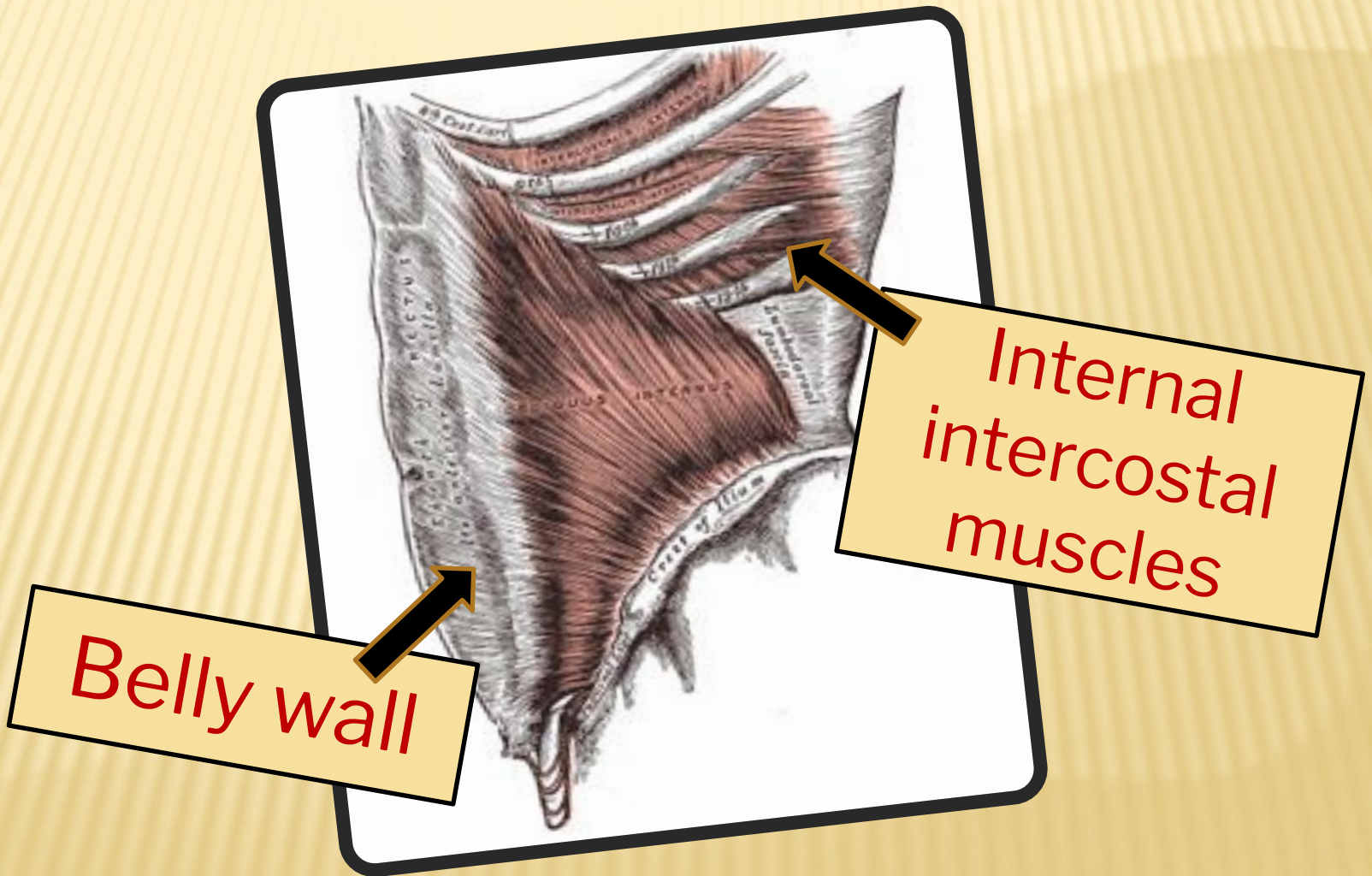
МЕХАНІЗМ МОВОВИРОБНИЦТВА

**Тривалий
видих
(повітряний
струм),
голос,
артикуля
ція**

**Активна
участь м'
язів,
що
відповідаю
ть
за видих**

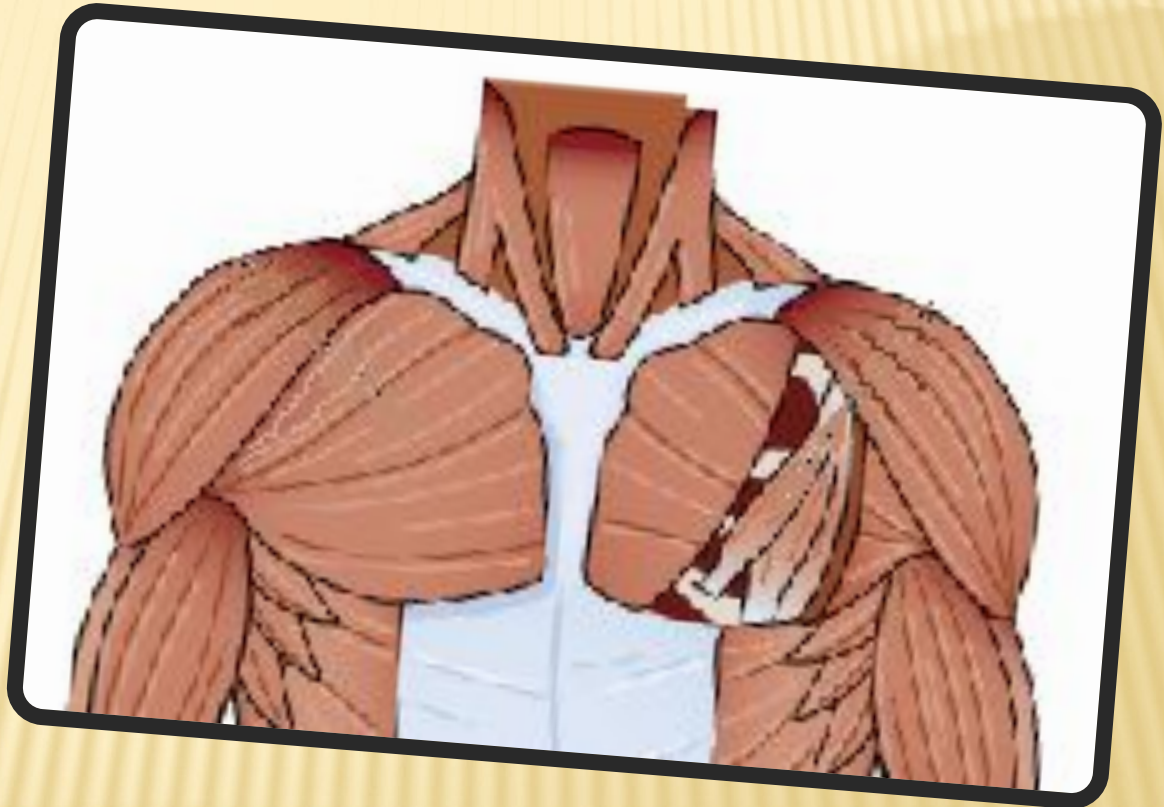
ВДИХ-ВИДИХ У МОМЕНТ МОВЛЕННЯ

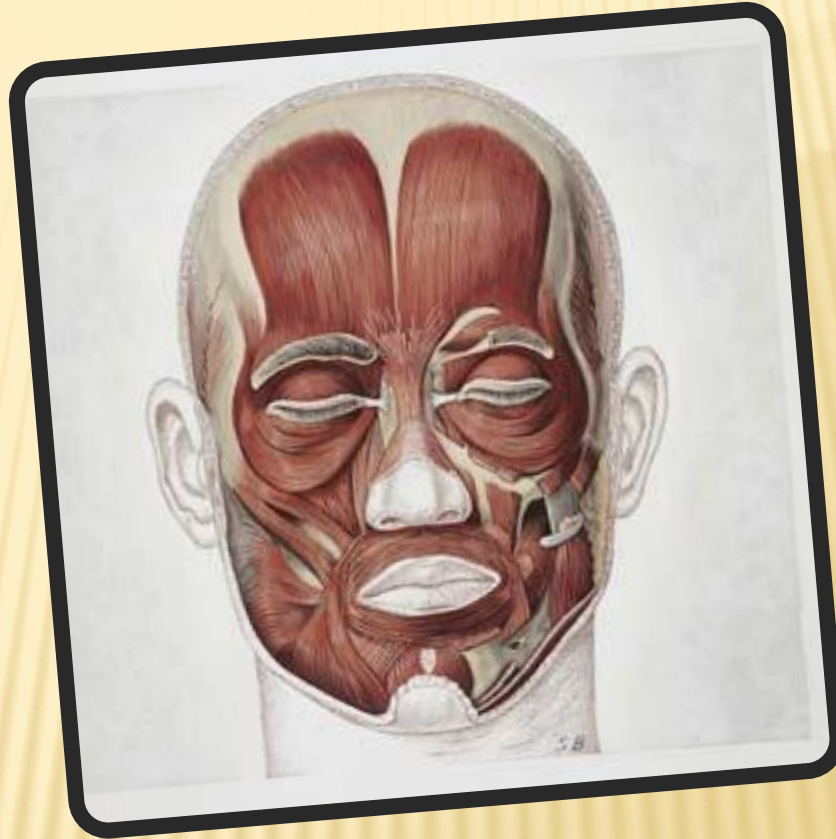
МЕХАНІЗМ МОВОВИРОБНИЦТВА

**Сила,
тон
голосу,
вираз-
ність
мовленн
я**

МІМІКА ОБЛИЧЧЯ

**Членоподіль
-
ність
мовлення**

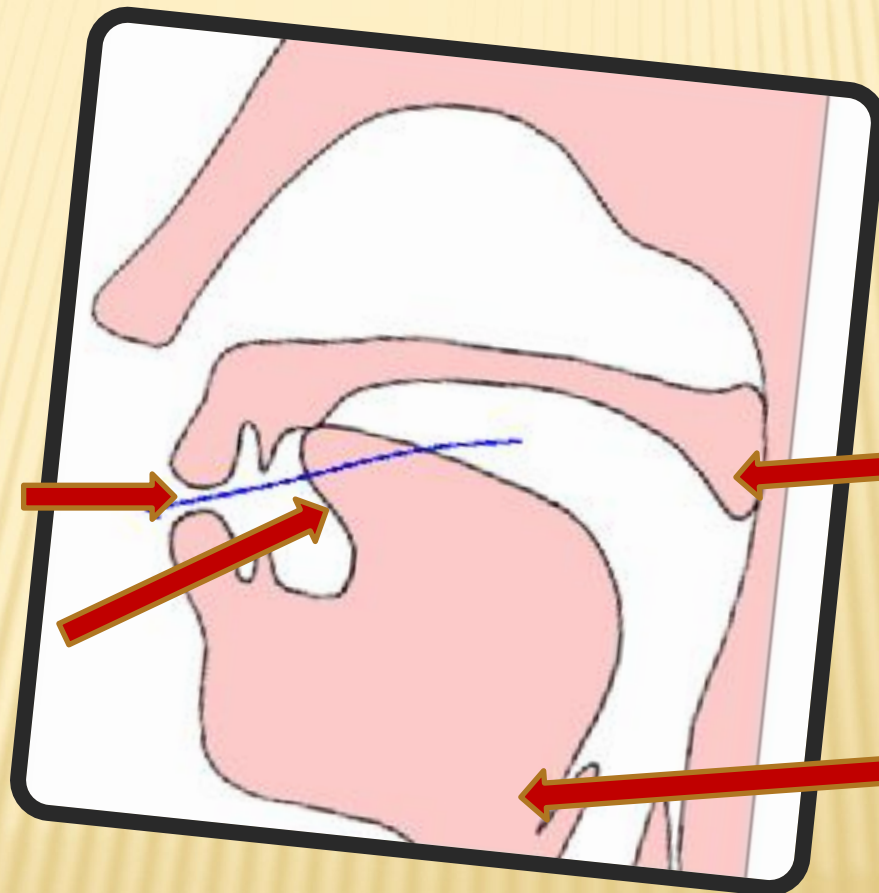

МІМІКА ОБЛИЧЧЯ

АРТИКУЛЯЦІЯ

губ
язи
к

М'яке
піднебін
ня
нижня
щелеп
а

РУХОВИЙ ІМПУЛЬС

Точність та плавність
руху

Нервова система

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЗАГАЛЬНОЇ ТА МОВЛЕННЄВОЇ МОТОРИКИ

ТОНКІ РУХИ ПАЛЬЦІВ РУК

ТОНКІ РУХИ ПАЛЬЦІВ РУК

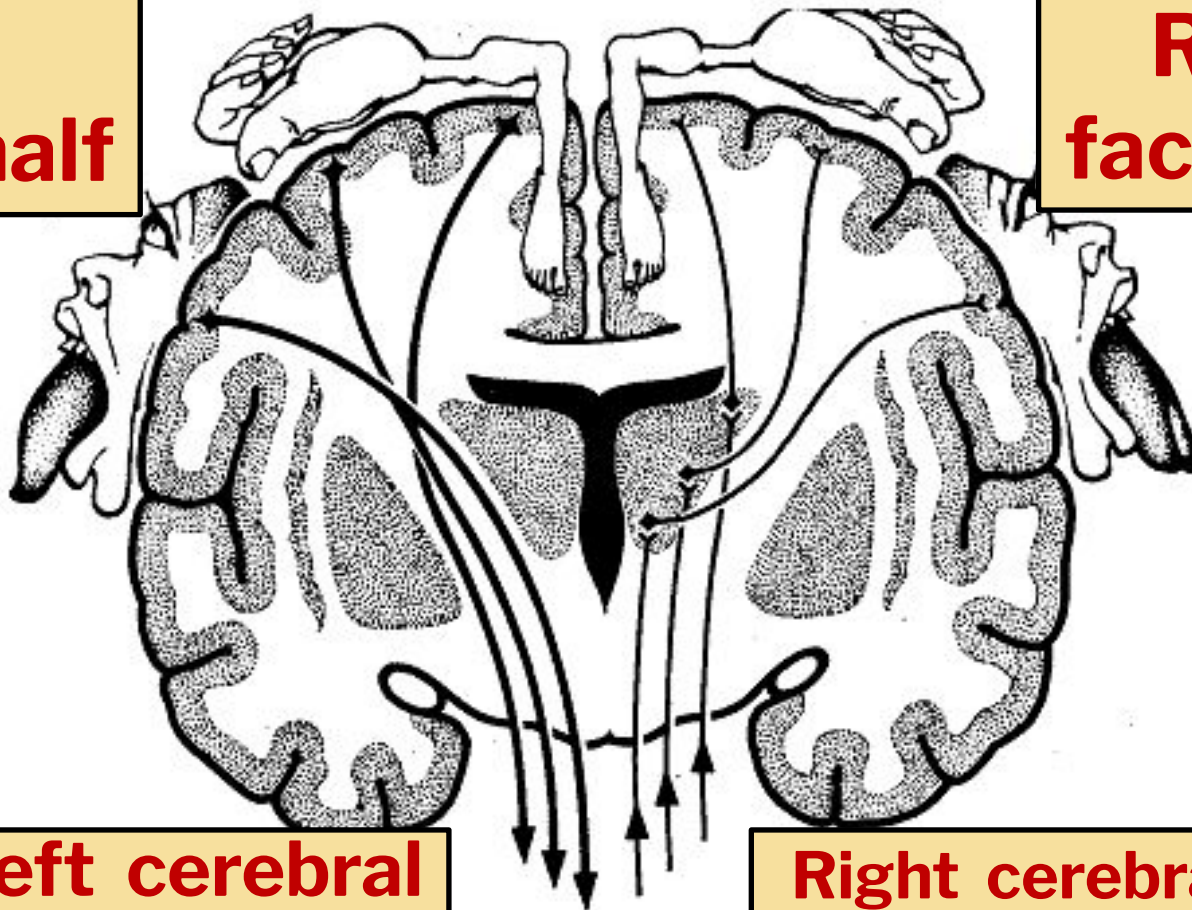

БЛИЗКІСТЬ МОВЛЕННЄВОЇ ТА РУХОВОЇ ЗОН

**Left
facial half**

**Right
facial half**

**Left cerebral
hemisphere**

**Right cerebral
hemisphere**

ПЛОЩА ПРОЕКЦІЇ КИСТІ РУКИ У КОРІ ГОЛОВНОГО МОЗКУ

ЩО ТАКЕ ДЦП?

Порушення м'язової функції

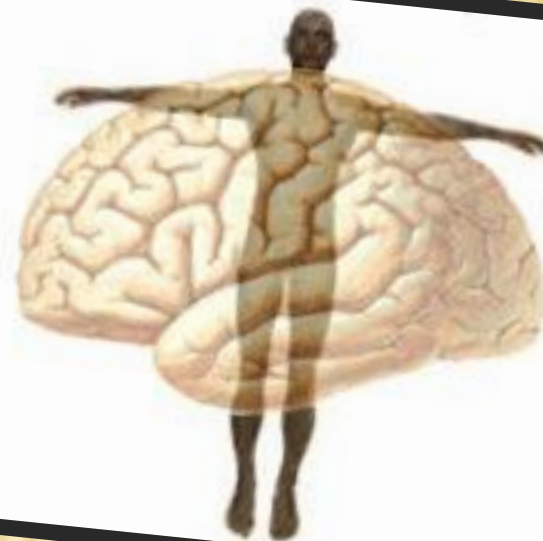

Ураження ділянок мозку,
що відповідають за рухи та утримання пози

ЩО ТАКЕ ДЦП?

**Рухова
активність**

**Психічна
діяльність**

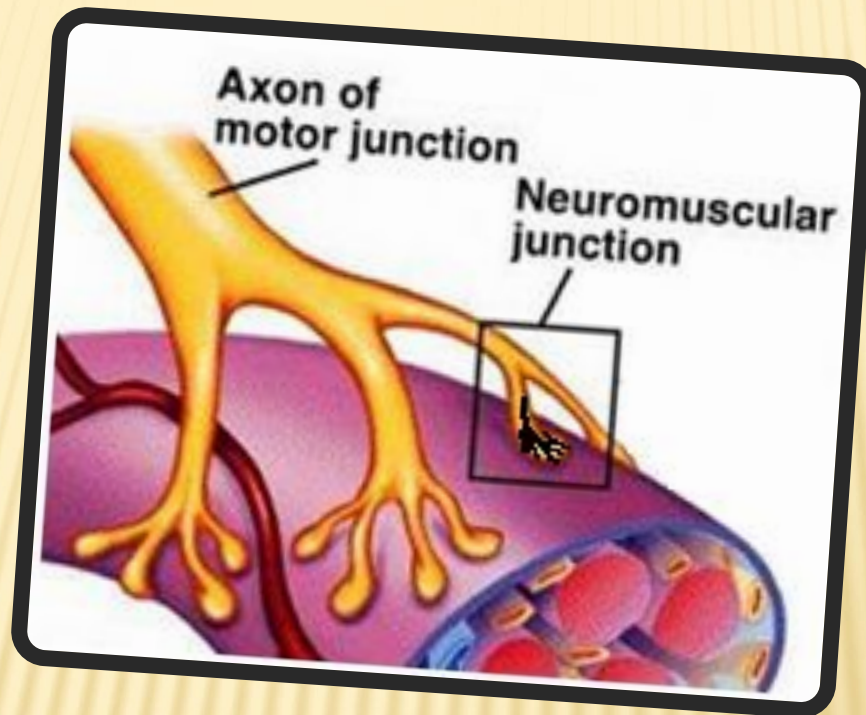

**Ураження не тільки рухових зон,
але й інших ділянок головного
мозку**

ДЦП – СТАН, ЯК НАСЛІДОК ВПЛИВУ НЕГАТИВНИХ ФАКТОРІВ

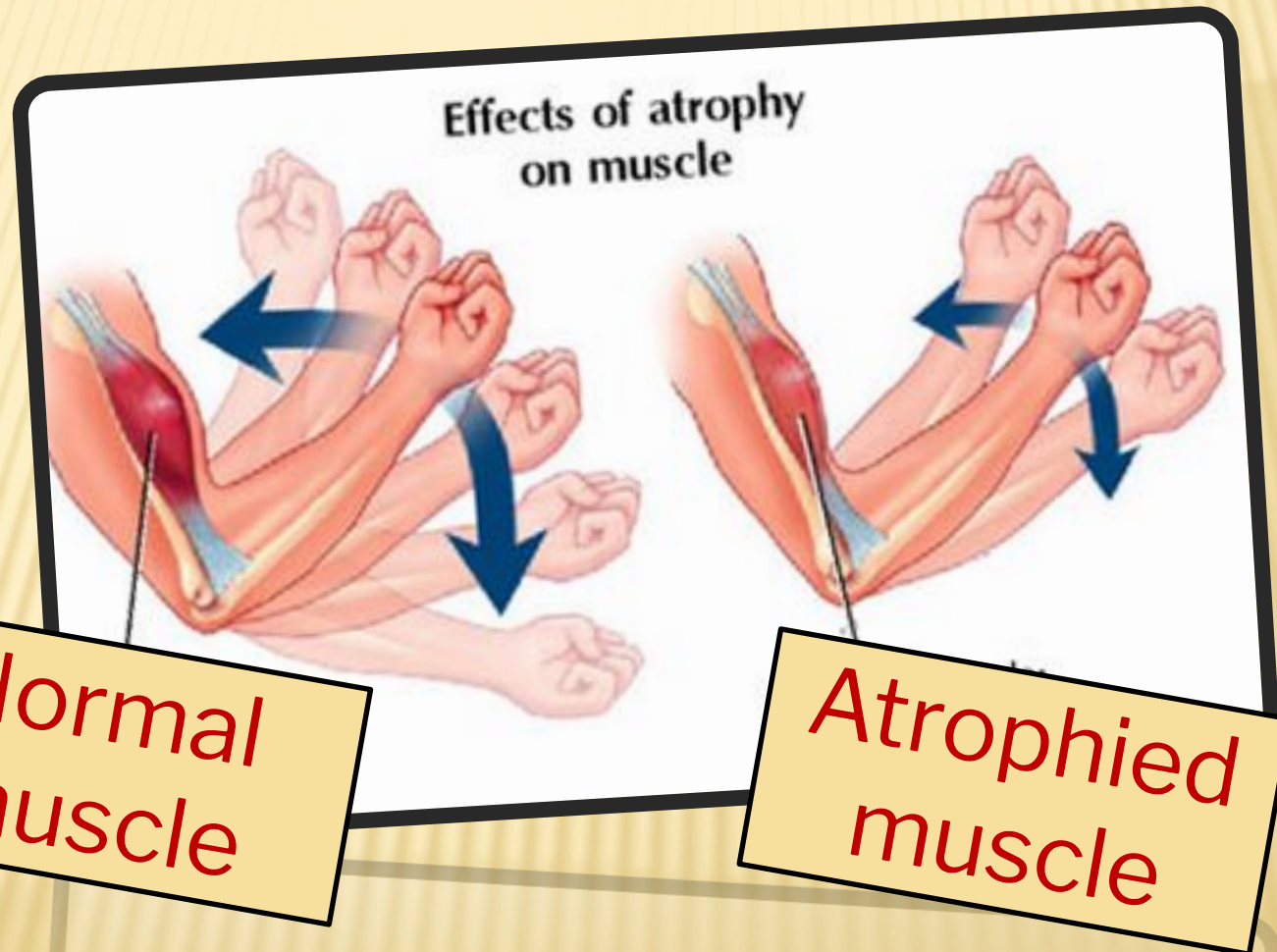

ЗМІНИ НЕРВОВО-М'ЯЗОВИХ ЗАКІНЧЕНЬ

**Порушення гальмівних
дій та
передачі ритму
імпульсів.**

ГРУБІ ПОРУШЕННЯ ПРОЦЕСІВ СКОРОЧЕННЯ М'ЯЗОВОГО ВОЛОКНА

КІСТКОВІ ДЕФОРМАЦІЇ

Траєкторія
рухів
викривлюється

Незвичайне
функціональн
е
навантаження
на кістки

Патологічна
перебудова

Дизонтогенез

ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

Відсутність мовлення

Викривлення мовлення

Своєрідний розвиток мовлення

ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ

традиційні

моторні

ПОРУШЕННЯ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ

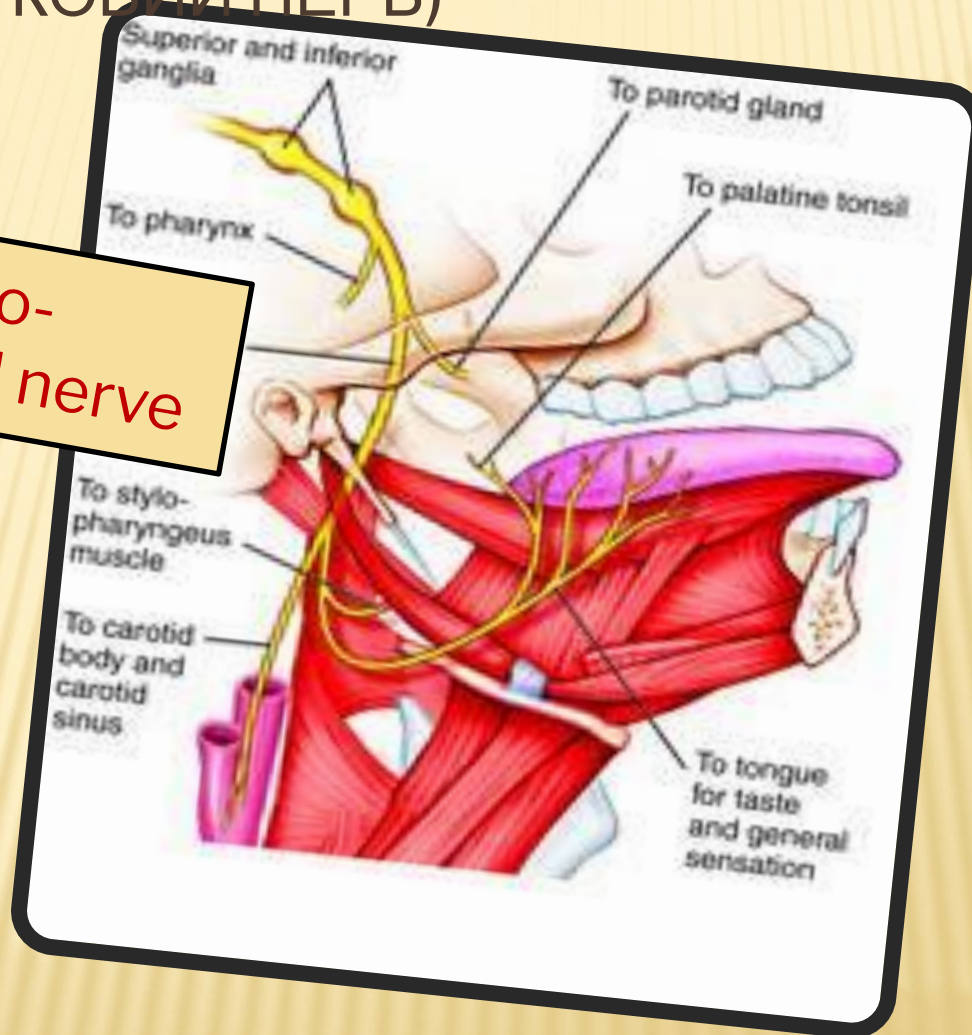

**Порушення
дихання,
голосу,
артикуляції**

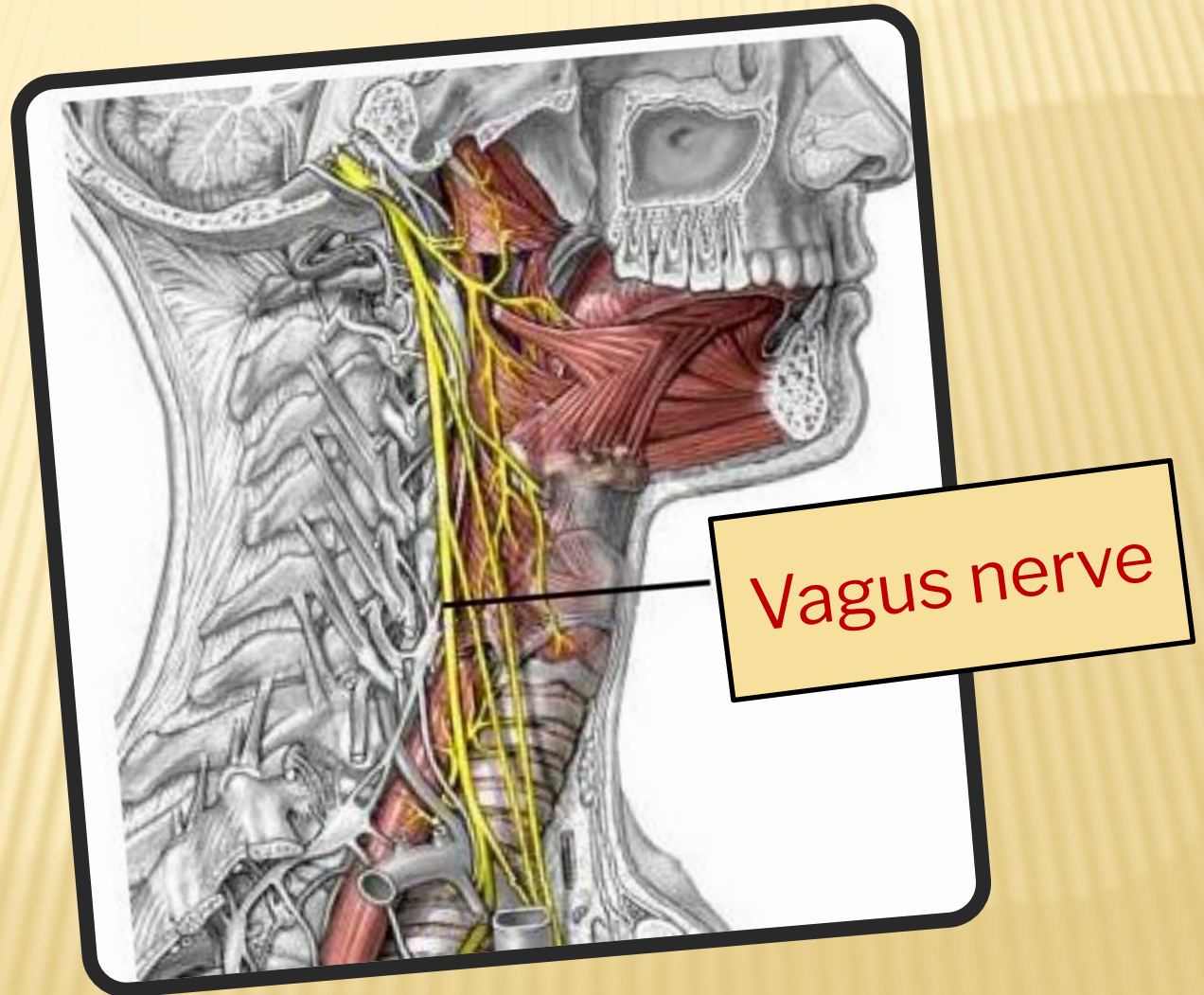
ПОРУШЕННЯ ПОДАЧІ НЕРВОВОГО ІМПУЛЬСУ

(ЯЗИКОГЛОТКОВИЙ НЕРВ)

Glosso-
pharyngeal nerve

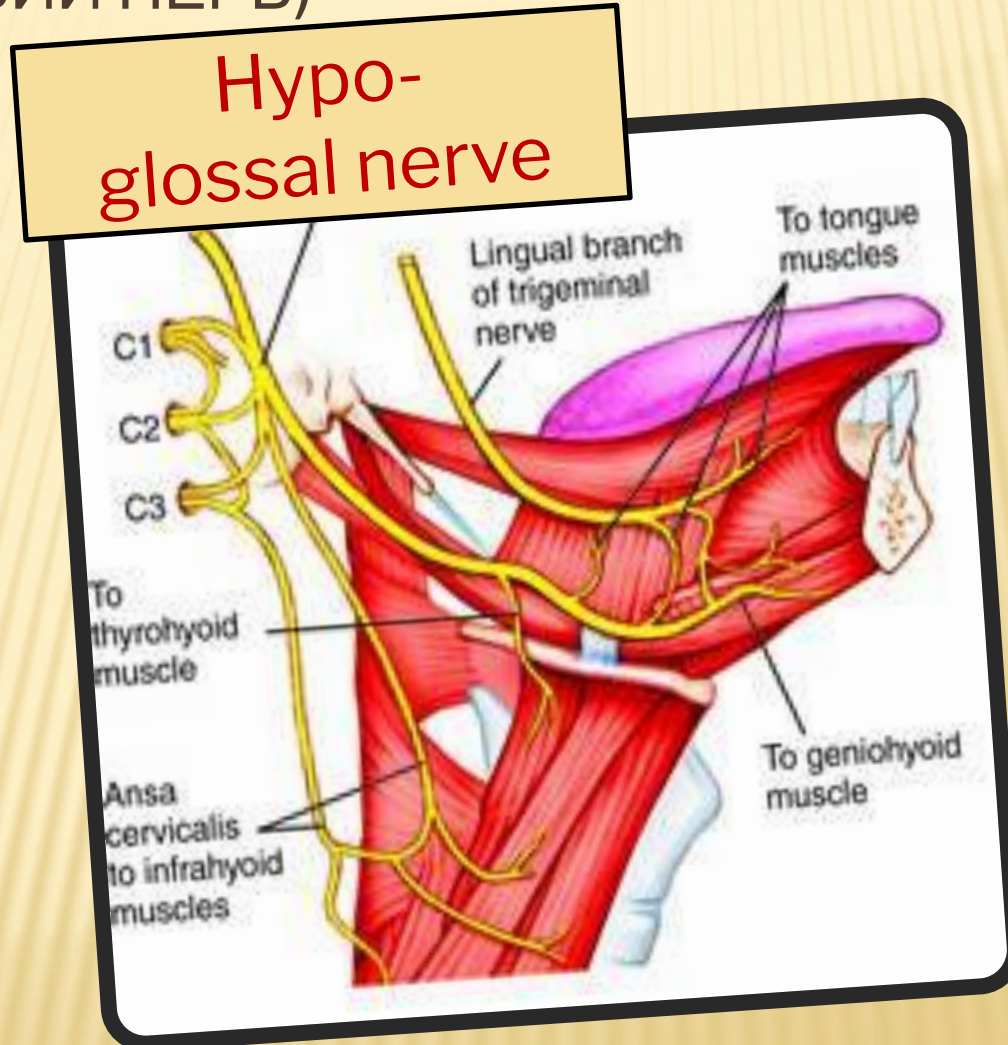
ПОРУШЕННЯ ПОДАЧІ НЕРВОВОГО ІМПУЛЬСУ (БЛУКАЮЧИЙ НЕРВ)

ПОРУШЕННЯ ПОДАЧІ НЕРВОВОГО ІМПУЛЬСУ

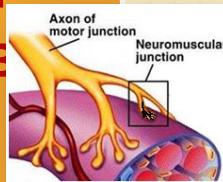
(ПІД'ЯЗИКОВИЙ НЕРВ)

Нипo-
glossal nerve

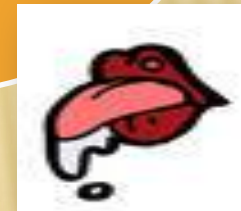

ПОРУШЕННЯ ПОДАЧІ НЕРВОВОГО ІМПУЛЬСУ

Особливості
формування
нервово-м'язових
закінчень

Специфічні
мовленнєві
розлади

Труднощі
передачі
імпульсу

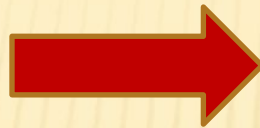
---

2. РОЛЬ ПЛАСТИЧНОСТІ ТА КОМПЕНСАЦІЇ У РОЗВИТКУ ОРГАНІЗМУ ДИТИНИ (МОДЕЛЬ ДЦП) ЯК ОСНОВИ КОМПЕНСАЦІЇ

РОЛЬ ПЛАСТИЧНОСТІ ТА КОМПЕНСАЦІЇ

**“Нервову систему не можна порівнювати з машиною.
Вона є живою та здібною до змін.” (Ж.Руссо)**

**“Нервова тканина може реагувати на тренування
так, як це роблять м'язи.” (Ш.Бонне)**

РОЛЬ ПЛАСТИЧНОСТІ ТА КОМПЕНСАЦІЇ

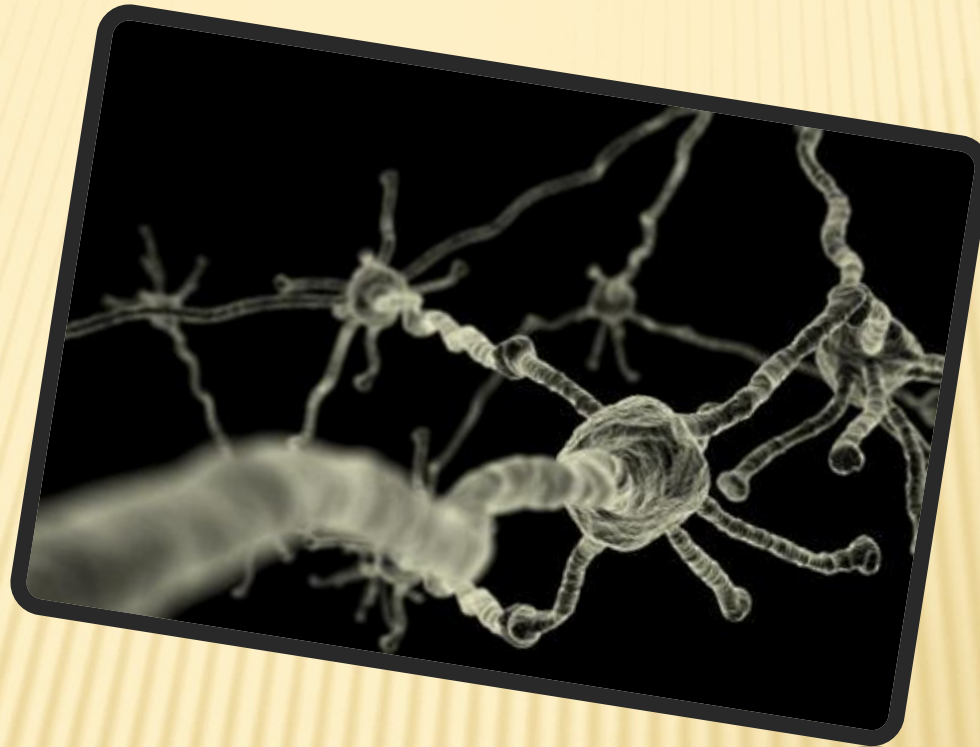

Дослідження італійського вченого М.Малакарне підтвердили гіпотезу про можливість тренування нервової системи

“ Ідея стимулюючого середовища ”

РОЛЬ ПЛАСТИЧНОСТІ ТА КОМПЕНСАЦІЇ

Існування нейронів із полівалентною характеристикою

РОЛЬ ПЛАСТИЧНОСТІ ТА КОМПЕНСАЦІЇ

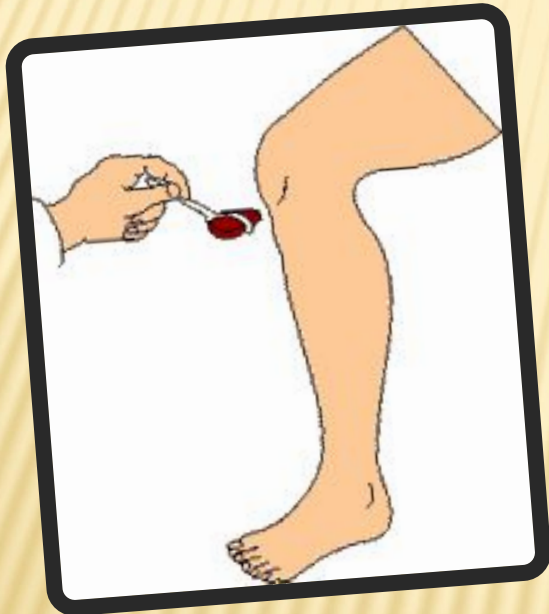

**Формування нових зв'язків
між окремими структурами мозку**

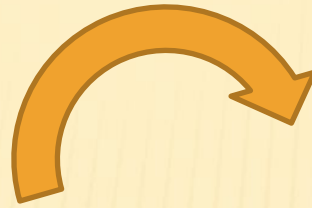
РОЛЬ ПЛАСТИЧНОСТІ ТА КОМПЕНСАЦІЇ

РОЛЬ ПЛАСТИЧНОСТІ ТА КОМПЕНСАЦІЇ

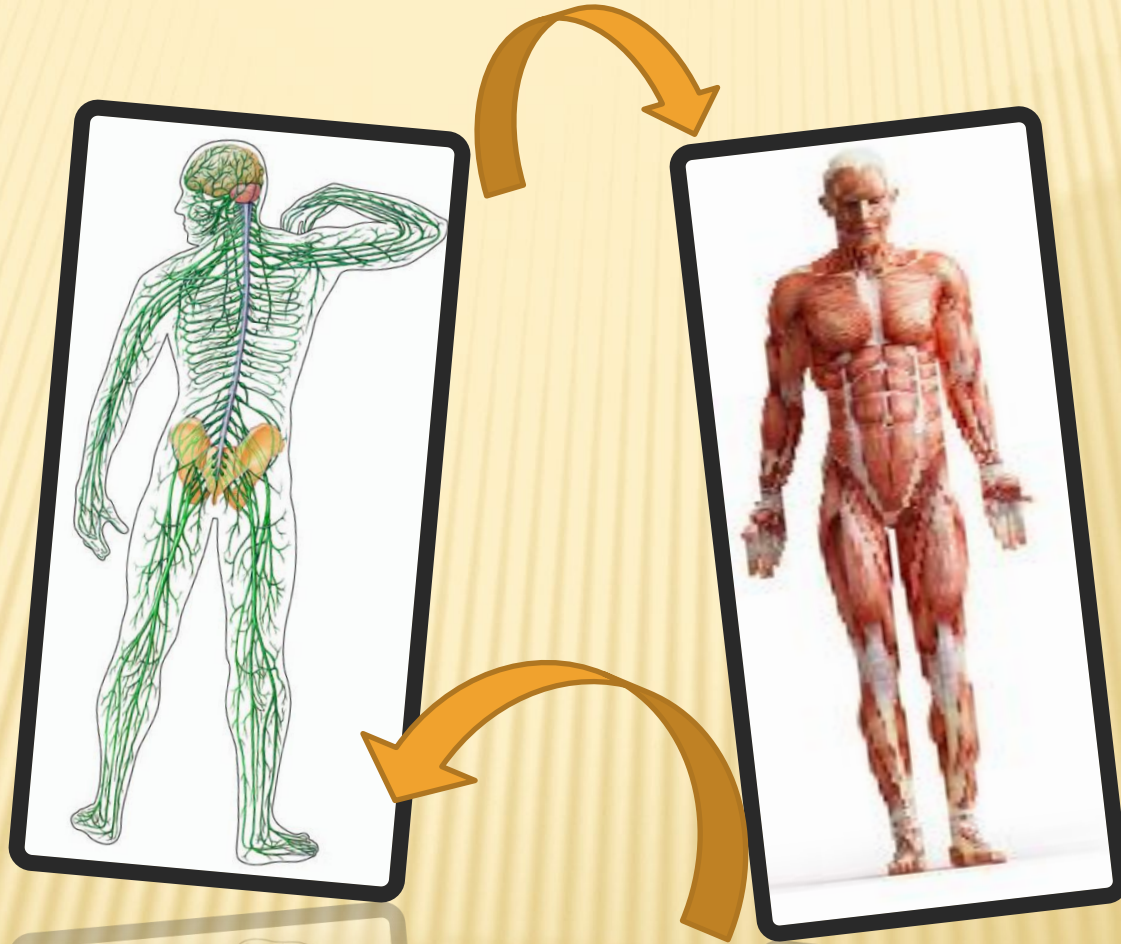

**Врахування самодовільного балансу
(спонтанних пристосувань)**

РОЛЬ ПЛАСТИЧНОСТІ ТА КОМПЕНСАЦІЇ

Ефект "замкненого кола"

РОЛЬ ПЛАСТИЧНОСТІ ТА КОМПЕНСАЦІЇ

РОЛЬ ПЛАСТИЧНОСТІ ТА КОМПЕНСАЦІЇ

Які методики є ефективними?

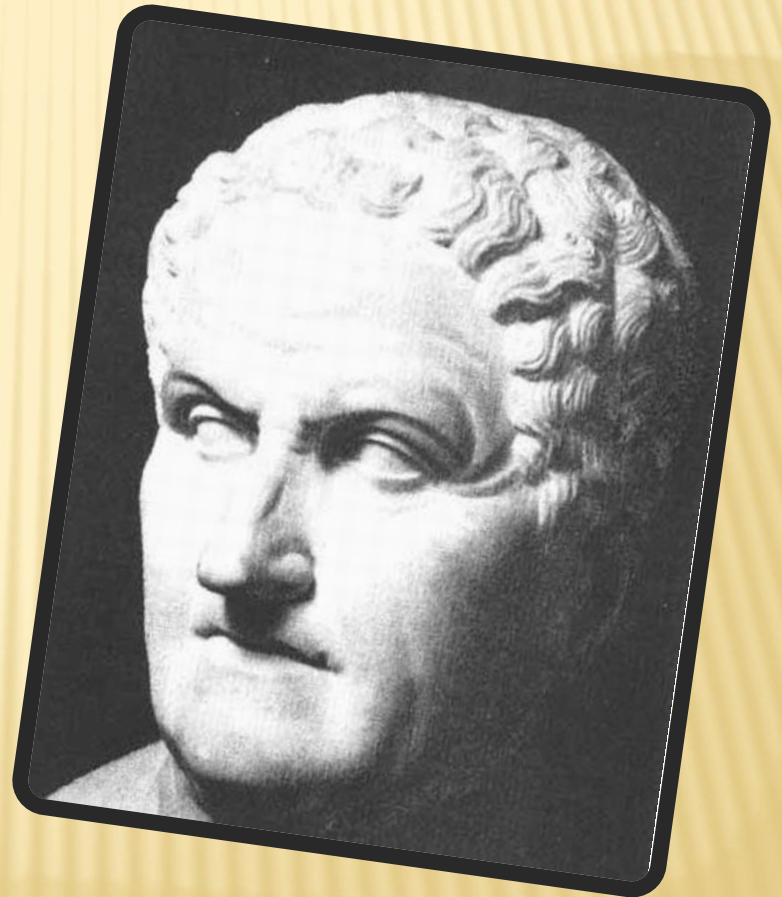
---

3. НЕЙРОДИНАМІКА ТА УМОВИ СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНИХ НЕЙРОДИНАМІЧНИХ ЗМІН (МОДЕЛЬ ДЦП) ЯК ОСНОВИ КОМПЕНСАЦІЇ

ВИВЧЕННЯ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ

«Без нерву немає жодної частини тіла, жодного руху, що називається довільним, жодного почуття»

Клавдій Гален
(II ст. н.е.)

СУЧАСНА ІНТЕГРАЦІЯ ІДЕЙ ТА ПІДХОДІВ

**Мікроско-
пічна
анатомія**

**Медична
гістологія**

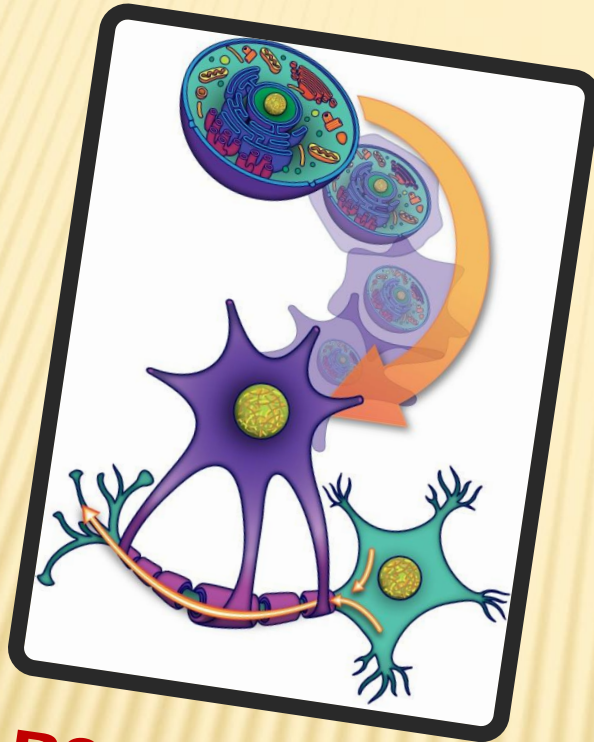
Генетика

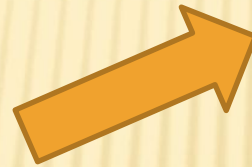
**Мікробіо-
хімія**

ПОДАЛЬШІ НАУКОВІ ПОШУКИ

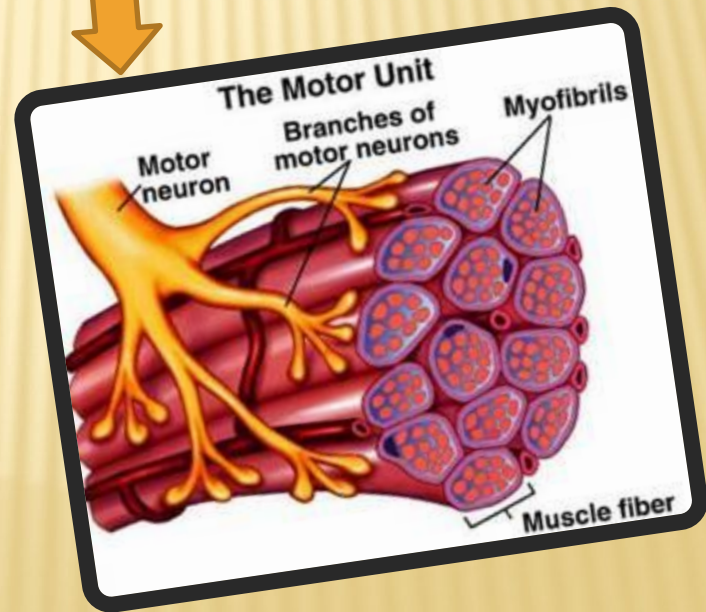
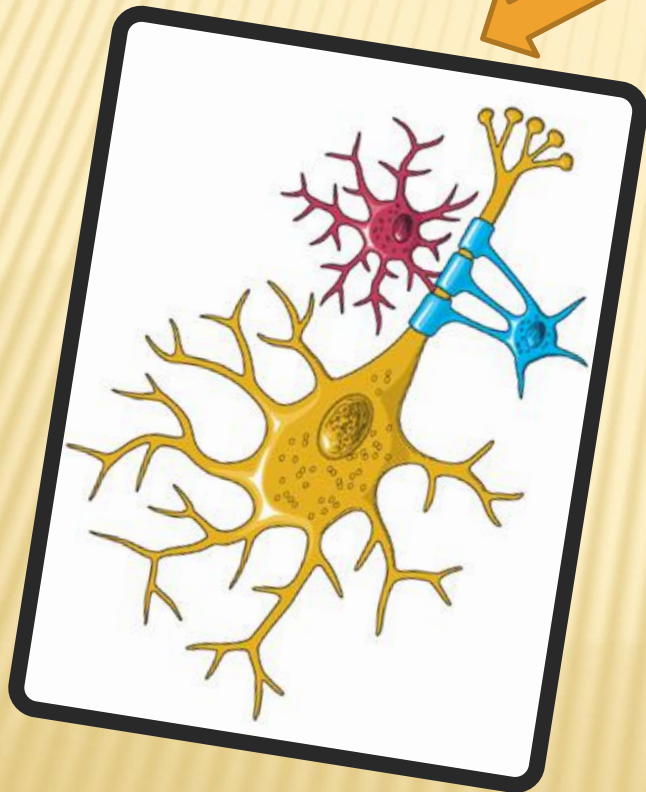
Взаємодія

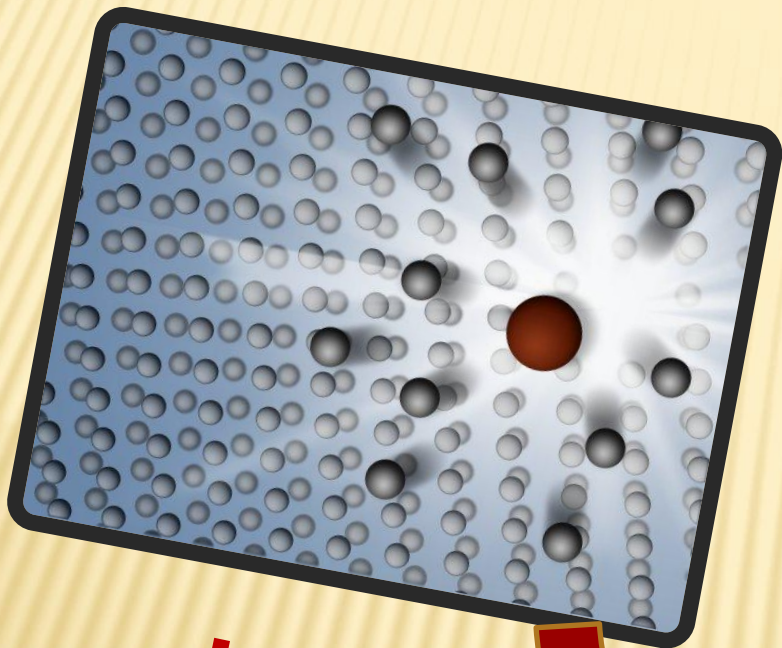
функціонування

**Синтез та нейронна секреція
різних фізіологічно активних речовин**

Набір сигналів

ПОТЕНЦІАЛ ДІЇ

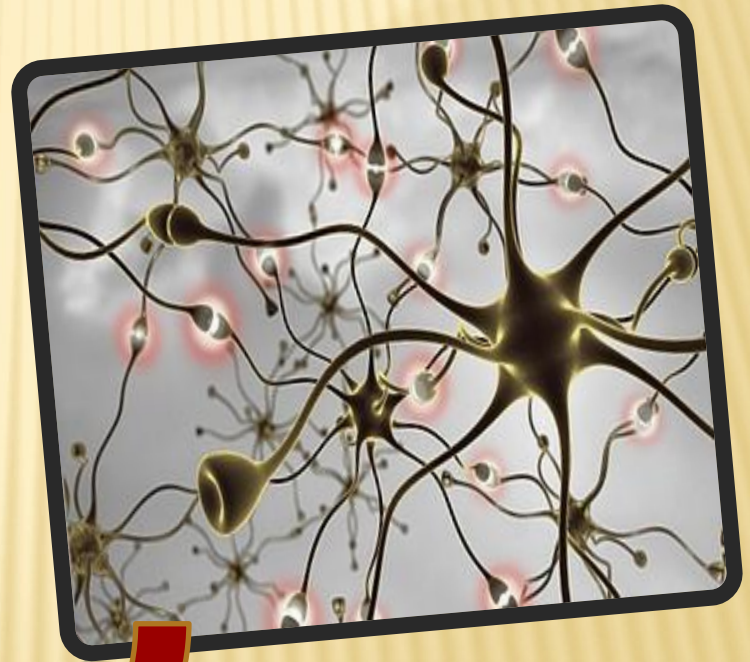

іон

**електрич-
ний заряд**

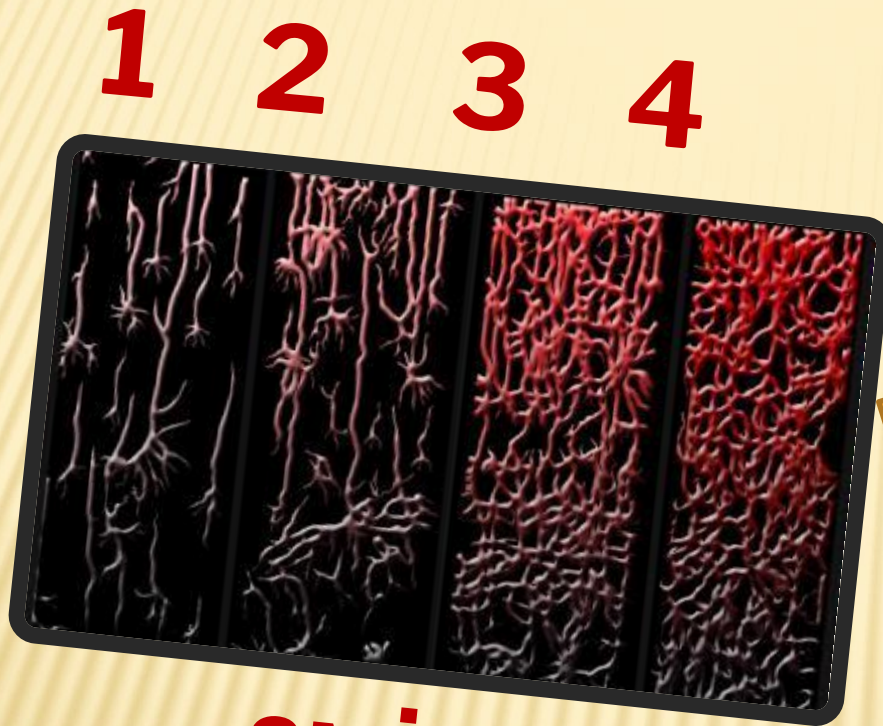
НЕЙРОННІ СИСТЕМИ

ЛОКОМОЦІЯ

ЗМІНА СТАНІВ НЕЙРОНІВ

**зміни
у часі**

**Динаміч-
ність**

Сила

Енергія

Імпульс

НЕЙРОДИНАМІКА

Термін

«нейродинаміка»

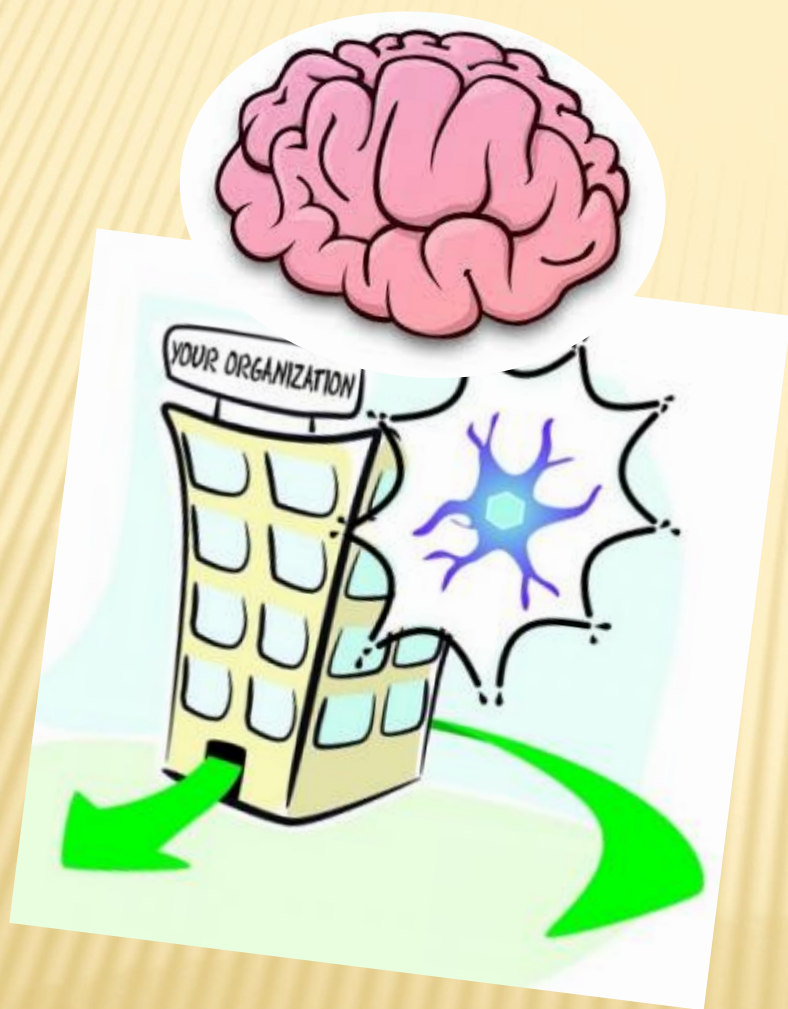
І.Павлов

**Зосередження уваги
на динамічних властивостях нейронів**

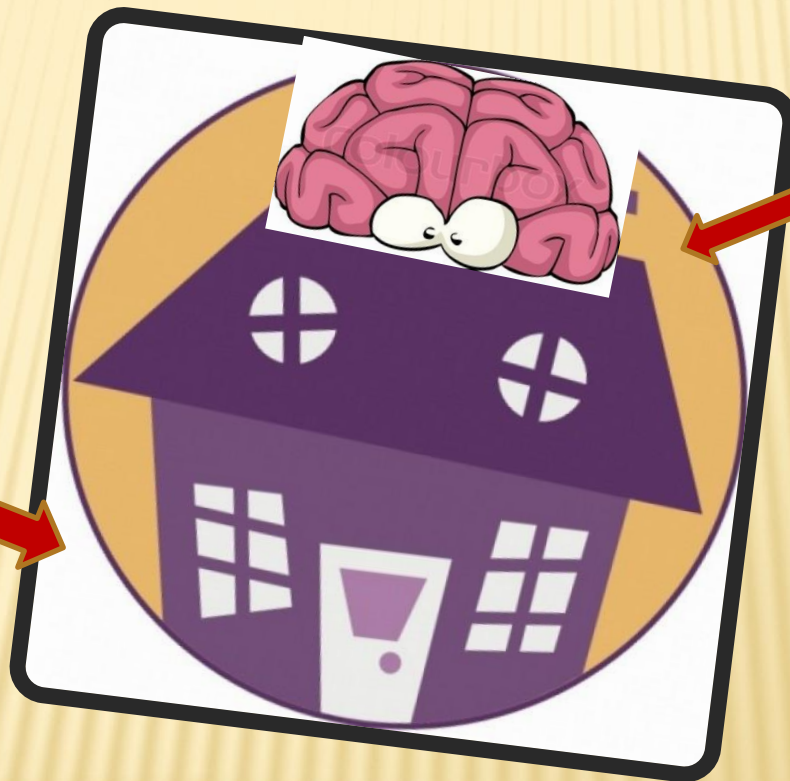

ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ

РІВНІ РУХОВИХ СИСТЕМ

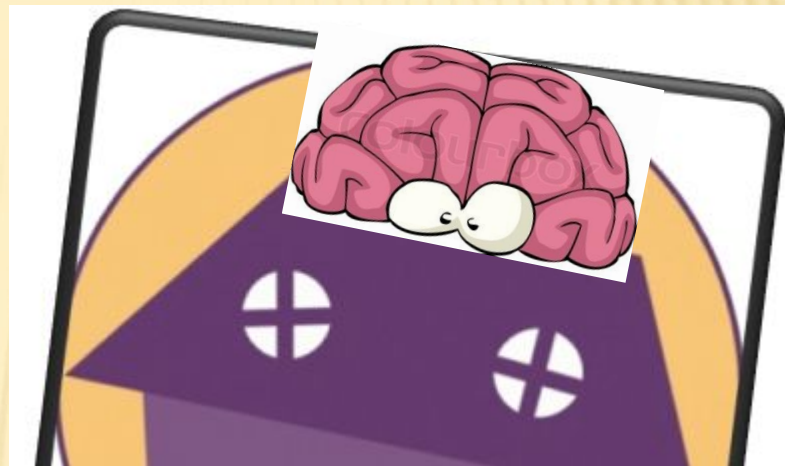
**Забезпечення
поведінкових
зворотних
реакцій**

**Планування,
прийняття
рішень**

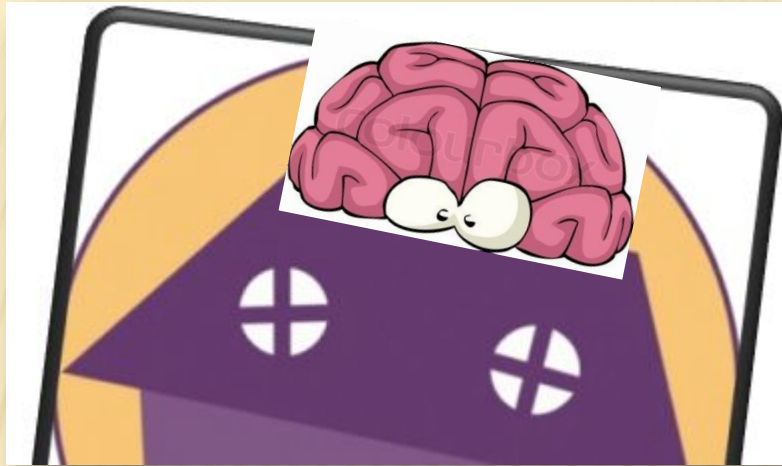
НЕЙРОДИНАМІЧНИЙ ДИСБАЛАНС ПРИ ДЦП

**Незалежне
функціонування
безумовних
рефлексів**

**Порушення
процесу
«згори-донизу»**

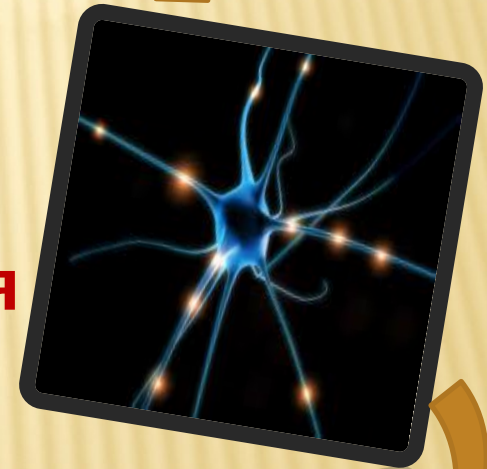
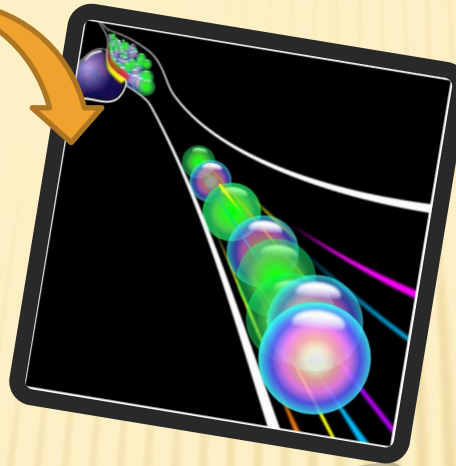
ПРОЦЕС «ЗНИЗУ-ДОГОРИ»

**Безумовні
рефлекси**

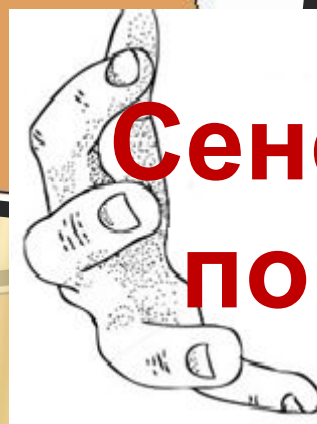
**Досвід у галузі
біодинаміки,
біомеханіки,
кінезітерапії**

ПРОЦЕС «ЗНИЗУ-ДОГОРИ»

**Трансформація
зовнішнього
подразника в
«енергію
нервового
струму»**

МІСЦЕ ДІЇ

**Сенсомоторне
повторення**

НАВЧАННЯ

Сенсомоторне повторення -

центральний процес породження та
визначення дії

**дія – стійкий
рефлекс**

Створення різноманітних зовнішніх умов для здійснення
процесу «знизу-догори»

ДИНАМІЧНИЙ СТЕРЕОТИП (ДС)

**Система різних
умовних
сигналів**

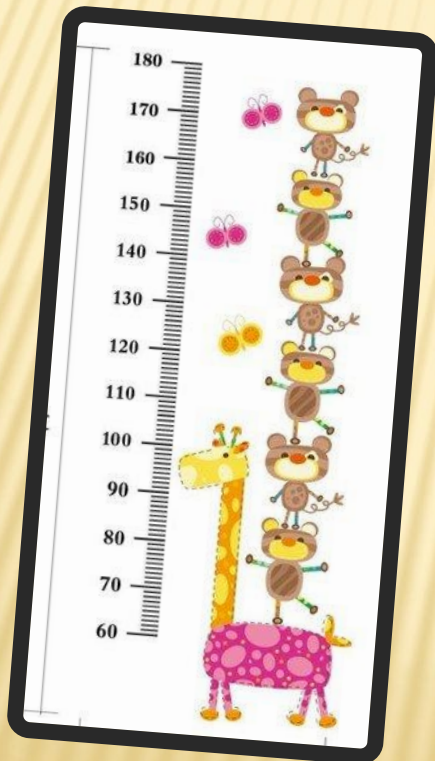

**Постійна та міцна
система
стійких реакцій**

Автоматичний ланцюг рухових актів

РОЛЬ ДИНАМІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ (ДС)

Динамічний стереотип

ФИЗИОЛОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ДС В НОРМЕ

Одновременная
активизация

Синхронизация

центральный механизм
обработки информации
нейронами в различных
областях мозга (в т.ч.
сенсорно-двигательной коре)

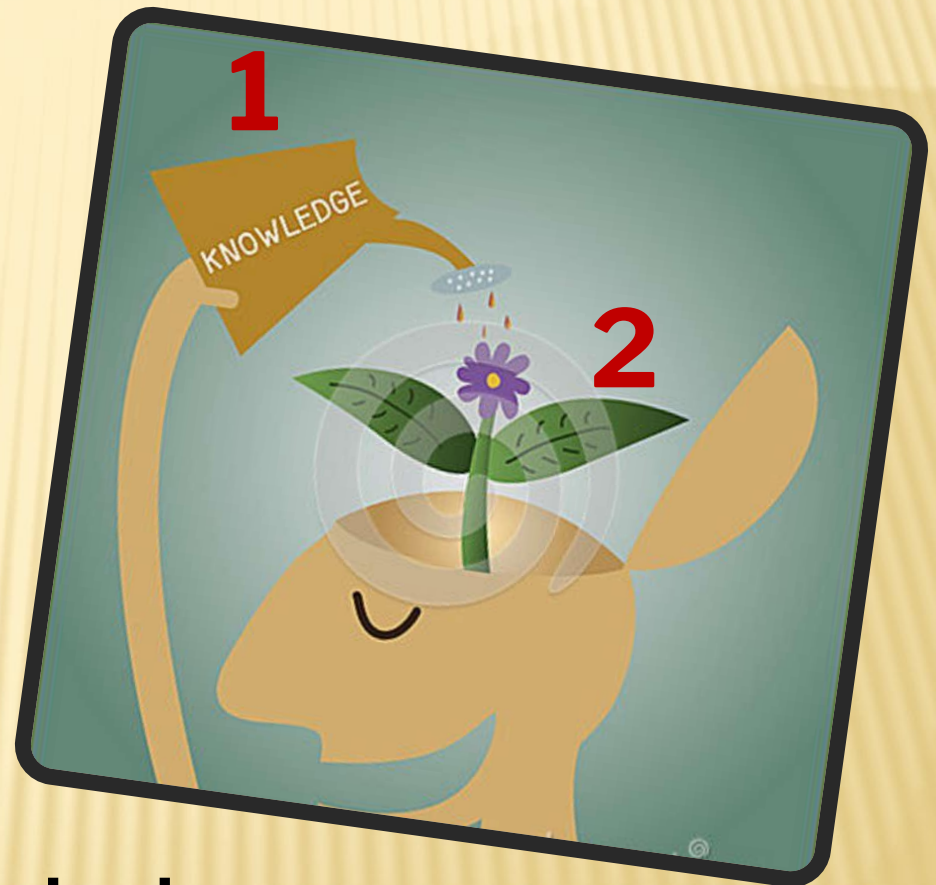
ПСИХОЛОГІЧНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ДС В НОРМІ

Новизна
Значущість ←
Інтенсивність

Навчання

провідний та фоновий рівні
організації діяльності

СПЕЦИФІЧНІ УМОВИ ПОЗИТИВНИХ НЕЙРОДИНАМІЧНИХ ЗМІН ПРИ ДЦП

1. Метод НДКР (А.Смолянінов)

- Зовнішній вплив
- Дотримання принципу «знизу-догори»
- Умови для проходження нервового імпульсу від периферії до центру
- Синхронна передача збудження до різних ділянок головного мозку – залучення великої кількості здорових клітин до процесу компенсації

СПЕЦИФІЧНІ УМОВИ ПОЗИТИВНИХ НЕЙРОДИНАМІЧНИХ ЗМІН ПРИ ДЦП

2. Психологічний рівень інформаційної структури руху

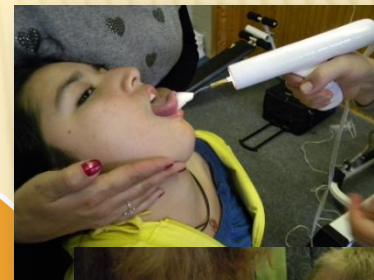
Цілеспрямоване навчання оцінюванню зовнішніх сигналів та власних відчуттів з опорою на найбільш збережені аналізаторні системи в процесі виконання вправ у контексті НДКР та на заняттях з розвитку мовлення та дрібної моторики рук

МЕТОД НДКД

**Общая
моторик
а**

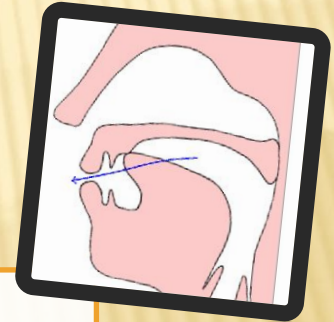
**Мелкая
моторик
а**

СПЕЦИФІКА КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ

Привертання уваги до органів мовленнєвого апарату

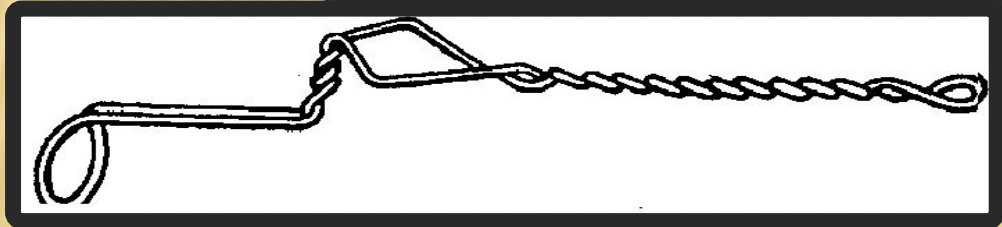
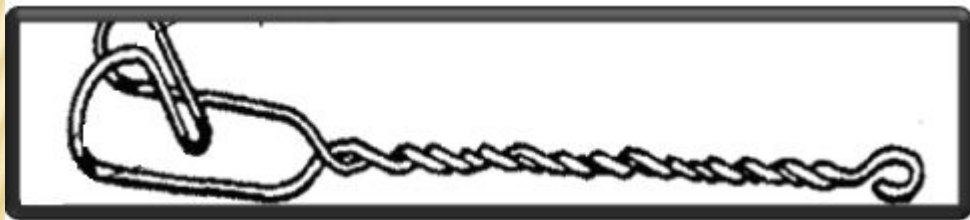
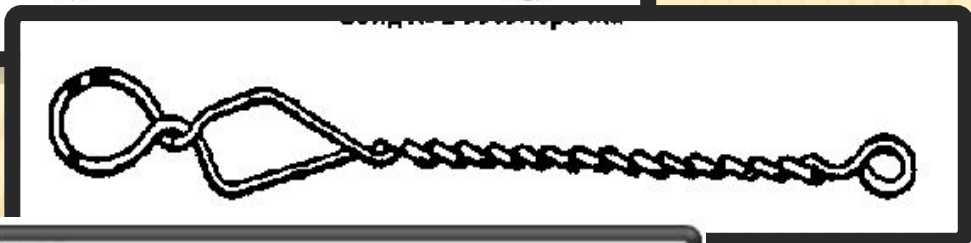
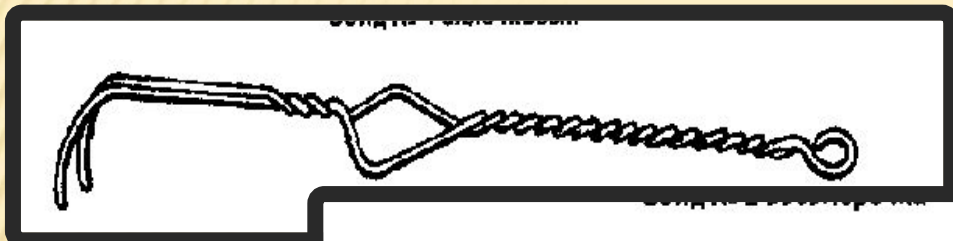
Опора на збережені аналізаторні системи

Формування порушених аналізаторних систем та розвиток їх взаємодії

ЗОНДОВИЙ ТА ПАЛЬЦЕВИЙ МАСАЖ

МОДЕРАТОР М'ЯЗОВИХ ВІДЧУТТІВ

СХЕМА РОБОТИ НА ЗАНЯТТІ

Виховання м'язових відчуттів,
артикуляційних укладів, постановка звуків

Формування дихання

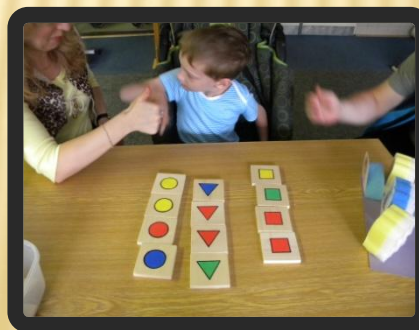

СХЕМА РОБОТИ НА ЗАНЯТТІ

**Автоматизація, диференціація поставлених звуків;
формування слухового сприймання,
лексики, граматики**

**Формування психічних функцій на
довільному рівні**

САМОСТІЙНА РОБОТА

Провідні технології надання допомоги при ДЦП

Кондуктивна педагогіка
(Метод Андраша Петьо)

Бобат –терапія
(Метод Берти і Карела
Бобат)

Войта-терапія
(Метод Вацлава Войти)

СІНР
(Метод Володимира
Козьявкіна)

САМОСТІЙНА РОБОТА

- Сутність, переваги й недоліки кожної із систем, поширеність застосування
- **Повідомлення про сучасні погляди на ділянки головного мозку, що беруть активну участь у забезпеченні мовлення**

ЛІТЕРАТУРА

- Логопедия: Учеб. пособие для студ. пед ин-тов по спец. Дефектология /Л.С. Волкова, Р. И. Лалаева, Е.М. Мастюкова и др.; под ред Л.С. Волковой – М., 2006.
- Логопедія: Підручник для вищої школи / за ред. проф. М.К.Шеремет. – К.: «Слово», 2010.

Дядюю !